

A Jurisprudential Reinterpretation of the Legal Nature of Venture Capital Contracts: An Exploration of Hazardous (Risky) and Incompetent (Irrational) Issues in Islamic Law

Seyyed Mostafa Sa'adat Mostafavi • Associate Professor, Department of Private Law, Faculty
of Islamic Studies and Law, Imam Sadiq University, Tehran, Iran. m.mostafavi@isu.ac.ir

Taher Habibzadeh • Assistants Professor, Department of Private Law, Faculty of Islamic
Studies and Law, Imam Sadiq University, Tehran, Iran. habibzadeh114@yahoo.com

Mohammad Taghi Pour • LLM in Private Law, Faculty of Islamic Studies and Law, Imam Sadiq
University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) mtaghipour@isu.ac.ir

Abstract

1. Introduction

Venture capital investment involves infusing capital, providing managerial services, and planning for capital exit in young, innovative, and growing companies. These distinctive characteristics separate venture capital contracts from other financial agreements. Recognized globally by leaders in both governmental and economic spheres, venture capital investment has proven crucial for economic development and technological advancement. Noteworthy examples include the semiconductor industry and companies such as Microsoft and Facebook (Meta), which have substantially benefited from venture capital investments. For instance, M12, formerly known as Microsoft Ventures, serves as Microsoft's venture capital firm, investing in startups and technological projects focused on artificial intelligence, software development, and cybersecurity. Similarly, Facebook has established an internal unit dedicated to venture capital investment in new technologies. These ventures highlight the pivotal role of venture capital contracts in driving economic progress within contemporary managerial and economic systems.

However, the agreements and regulations underlying venture capital contracts can create potential conflicts between the rights of the capital recipient

and the investor, as evidenced by studies within the US legal system. To mitigate such conflicts, there is a need to redefine the nature of these contracts in accordance with Islamic jurisprudence. In Iran, despite laws and regulations advocating for the support and development of venture capital investments, the legitimacy, validity, and nature of venture capital contracts under the Iranian legal system and Islamic jurisprudence have not been thoroughly explored. This research aims to fill this gap by refuting claims of illegitimacy, establishing the legitimacy of venture capital contracts, and demonstrating their compatibility with Islamic participation agreements while clarifying their incompatibility with other nominate contracts.

2. Research Question

The central research question of this study is: How can the nature of venture capital contracts be reinterpreted within the framework of Islamic jurisprudence to address claims of their speculative and irrational nature, thereby establishing their legitimacy and validity in both Islamic and Iranian legal systems?

3. Research Hypothesis

The hypothesis driving this research posits that venture capital contracts, when scrutinized under Islamic jurisprudence, can be deemed legitimate and valid. This legitimacy hinges on demonstrating that these contracts align with the principles of Islamic finance and jurisprudence, particularly through the framework of participation agreements. The study hypothesizes that the speculative and irrational concerns associated with venture capital contracts can be addressed by redefining their nature within the Islamic legal context, thus proving their compatibility with the principles of trade and profit-sharing recognized in Islamic law.

4. Methodology & Framework, if Applicable

This research employs a library-documentary method for data collection and a descriptive-analytical approach for data analysis. The study involves deducing, interpreting, and reasoning findings from documents, with extensive references to the texts and opinions of Islamic jurists and legal scholars. The methodological framework includes:

- Reviewing existing literature on venture capital contracts in both Western and Islamic legal contexts.

- Analyzing the principles of Islamic jurisprudence to understand the legitimacy of venture capital contracts.

- Examining the compatibility of venture capital contracts with various nominate contracts in Islamic jurisprudence, such as sale, partnership, reward, and participation agreements.

Utilizing the principles of the Qur'an, specifically the general verse "Allah has permitted trade" (Surah Al-Baqarah - 275), the rule of the Muslim market, and the principle of legitimacy to argue for the validity of venture capital contracts.

5. Results & Discussion

The study finds that venture capital contracts, despite their modern inception, can be aligned with the principles of Islamic jurisprudence, particularly through the lens of participation agreements. The key results and discussions include:

Legitimacy in Islamic Jurisprudence: The venture capital contract is legitimized by the principle of the validity of contracts and the Qur'anic verse permitting trade. This legitimacy is further supported by the rule of the Muslim market and the overarching principle of legitimacy in Islamic law.

Compatibility with Nominate Contracts: The venture capital contract shares significant similarities with the participation agreement in Islamic jurisprudence. Both contracts involve the mixing of assets, shared ownership, and management of these assets according to agreed terms. The division of profits and losses based on co-owned shares in both contracts further establishes this compatibility.

Addressing Hazardous and Irrational Claims: The speculative nature of venture capital investments, while inherent to their high-risk, high-reward paradigm, can be rationalized within Islamic jurisprudence by emphasizing the profit-sharing and risk-bearing principles foundational to Islamic finance.

Economic and Technological Impact: By legitimizing venture capital contracts within the Islamic legal framework, the study underscores their potential in fostering economic development and technological innovation, as evidenced by successful global examples.

6. Conclusion

This research concludes that venture capital contracts, while modern, can be reconciled with the principles of Islamic jurisprudence, particularly through the framework of participation agreements. By proving their legitimacy based on Islamic legal principles, the study establishes their validity within the Iranian legal system. The key findings are:

Venture capital contracts are legitimate and valid under Islamic jurisprudence, supported by the Qur'anic principles of trade and the rule of the Muslim market [Souq al-Muslimeen].

These contracts align closely with the participation agreement in Islamic jurisprudence, sharing critical elements such as asset mixing, shared ownership, and profit-loss distribution.

Addressing the speculative and irrational concerns associated with venture capital contracts can be achieved by emphasizing their alignment with the risk-sharing principles of Islamic finance.

The research highlights the significant role of venture capital contracts in economic and technological advancement, advocating for their broader acceptance and integration within Islamic legal systems.

By establishing the legitimacy and redefining the nature of venture capital contracts within Islamic jurisprudence, this study paves the way for their acceptance and utilization in fostering economic growth and innovation, particularly within Islamic countries like Iran.

Keywords: Financing, Venture Capital, Hazard, Uncertain Transaction, Irrational Transaction, Participation Agreement.

بازتعریف فقهی حقوقی ماهیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر؛ کاوشی در شبهات غرری و سفهی بودن آن

سیدمصطفی سعادت مصطفوی * دانشیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.
m.mostafavi@isu.ac.ir

طاہر حبیب‌زاده * استادیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران.
habibzadeh114@yahoo.com

محمد تقی‌پور * دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
mtaghipour@isu.ac.ir

چکیده

اقتصاد و بازارهای جدید جهان با محوریت اختراع ابزارها، فناوری‌های نوین و ایده‌های نوآورانه سامان یافته است، لذا مخترعان با تجاری‌سازی اختراعات خود از پیشگامان اقتصاد دنیای امروز محسوب می‌شوند. تجاری‌سازی اختراعات و ایده‌های نوین همواره با عدم دسترسی به منابع مالی کافی و فقدان تجربه و اعتبار تجاری مخترعان همراه بوده است. از دیگر سوی، سرمایه‌گذاری در این خصوص به دلایل اقتصادی متعدد دارای خطرات مالی بالاست، که رغبت سرمایه‌گذاران را در این راستا به شدت کاهش می‌دهد. «قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر» مکانیسم و نمونه قراردادی است که با هدف حل چالش‌های پیش‌گفته در دهه ۱۹۴۰ میلادی در نظام حقوقی آمریکا ابداع شد، و به سایر نظام‌های حقوقی و اقتصادی از جمله نظام حقوقی ایران وارد شد. به طور کلی، قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر یکی از انواع قراردادهای سرمایه‌گذاری جهت تأمین مالی شرکت‌های دانش‌بنیان و کسب‌وکارهای نوپا است که خطر بالایی در بازگشت سرمایه سرمایه‌گذار دارد. باری، در نگاه اول به نظر می‌رسد که قرارداد مذکور به دلیل خطر مالی بالا و البته غیرعقلایی بودن خطرات مالی آن، در زمره معاملات غرری و سفهی جای گرفته و نامشروع باشد. از این روی، با عنایت به جایگاه مهم قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در اقتصاد، می‌بایست ماهیت آن در فقه امامیه و حقوق ایران روشن گردد؛ پژوهش حاضر با این هدف و با روش توصیفی تحلیلی تدوین شده است تا در نخستین گام مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر و به تبع آن صحت آن را در فقه امامیه اثبات کند و آنگاه ماهیت قرارداد مذکور را با محوریت فقه امامیه و حقوق ایران بازتعریف نماید.

واژگان کلیدی: تأمین مالی، سرمایه‌گذاری خطرپذیر، غرر، معامله غرری، معامله سفهی، عقد شرکت.

مقدمه

سرمایه‌گذاری خطرپذیر به معنای سرمایه‌گذاری در شرکت‌های جوان، نوآور و درحال‌رشد است که ذیل سه اقدام وارد کردن سرمایه، ارائه خدمات مدیریتی و خروج سرمایه صورت می‌گیرد. این سه ویژگی باعث تمایز این قرارداد از دیگر قراردادهای تأمین مالی شده است (هاشمی نکو و سازگاری اردکانی، ۱۳۹۵، ص. ۸۳). رهبران دولتی و اقتصادی جهان دریافته‌اند که سرمایه‌گذاری خطرپذیر عامل مهمی در ارتقای توسعه اقتصادی و پیشرفت فناوری است (Megginson, 2005, p. 89). صنایع جدید مانند صنعت نیمه‌رساناها و شرکت‌هایی مثل مایکروسافت و فیس‌بوک (با نام تجاری جدید متا^۱) از مهم‌ترین مثال‌های ارتباط میان سرمایه‌گذاری خطرپذیر و پیشرفت اقتصادی هستند (آگمون و شوگرن، ۱۳۹۶، ص. ۱۹). برای مثال، شرکت سرمایه‌گذاری خطرپذیر M12 که در گذشته با نام Microsoft Ventures شناخته می‌شد، شرکت سرمایه‌گذاری خطرپذیر شرکت مایکروسافت است که در راستای توسعه هوش مصنوعی، توسعه نرم‌افزارها و امنیت سایبری نسبت به سرمایه‌گذاری خطرپذیر در طرح‌های نوپا و فناورانه اقدام می‌کند (Gonzalez, 2023). شرکت فیس‌بوک نیز یک واحد داخلی برای سرمایه‌گذاری خطرپذیر در فناوری‌های جدید ایجاد کرده است (Cherney, 2020). در ایران نیز شرکت‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر با انعقاد قرارداد موضوع پژوهش در کسب‌وکارهای نوپا و نوآورانه‌ای مثل فلای تودی، همراه‌مکانیک، جاجیگا، دان، مکعب سبز سپاهان و غیره سرمایه‌گذاری کرده‌اند (انجمن صنفی کارفرمایان صندوق‌ها و نهادهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر کشور، ۱۴۰۱، صص. ۴۰ و ۵۷). این مسأله موجب می‌شود تا قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر یکی از عوامل مهم پیشرفت اقتصادی در نظامات جدید مدیریتی و اقتصادی باشد.

توافقات و قواعد ذیل قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر موجب تحقق تعارض‌هایی میان حقوق سرمایه‌پذیر و سرمایه‌گذار می‌شود که این موضوع مطابق پژوهش‌هایی در نظام حقوقی آمریکا اثبات شده است (Kaplan & Strmberg, 2002, p. 44). برای جلوگیری از تحقق این تعارضات در نظام حقوقی ایران باید ماهیت این قراردادها مطابق فقه و حقوق موضوعه ایران بازتعریف شود. در اهمیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در نظام حقوقی ایران باید توجه داشت که بسیاری

1. Meta

قوانین و مقررات ایران مانند بند ۱۸ سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی ابلاغی ۱۳۹۱/۱۱/۱۴ مقام معظم رهبری^۱، بند ۳ ماده ۴۰ و جزء ۶ از بند «و» ماده ۳۱ قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران، بند «ی» ماده ۱۸ و بند «الف» ماده ۵۱ قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران، بند «الف» تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۴ کل کشور^۲، ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند «الف» تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل

۱. «حمایت از محققان و سرمایه‌گذاران و تشویق ورود سرمایه‌های ایرانی به حوزه‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر متضمن تحقیق و توسعه با تأسیس صندوق‌های شراکت یا ضمانت برای سرمایه‌گذاری در این حوزه».
۲. «ماده ۴۰- دولت موظف است در جهت ارتقای سطح و جذب فناوری‌های برتر در بخش‌های مختلف اقتصادی، اقدام‌های ذیل را در برنامه چهارم به عمل آورد: ۳... به سرمایه‌گذاری بنگاه‌های غیردولتی از طریق سرمایه‌گذاری‌های مشترک، ایجاد و توسعه نهادهای تخصصی، تأمین مالی فناوری و صنایع نوین از قبیل نهاد مالی سرمایه‌گذاری خطرپذیر کمک نماید».
۳. «ماده ۲۱- دولت موظف است سند ملی توسعه بخش‌های صنعت و معدن را با توجه به مطالعات استراتژی توسعه صنعتی کشور ظرف مدت شش ماه از تاریخ تصویب این قانون با محوریت توسعه رقابت‌پذیری مبتنی بر توسعه فناوری و در جهت تحقق هدف رشد تولید صنعتی و معدنی متوسط سالانه یازده و دودهم درصد (۱۱/۲٪) و رشد متوسط سرمایه‌گذاری صنعتی و معدنی شانزده و نهم درصد (۱۶/۹٪) به گونه‌ای که سهم بخش صنعت و معدن از تولید ناخالص داخلی از چهارده درصد (۱۴٪) در سال ۱۳۸۳، به شانزده و دودهم درصد (۱۶/۲٪) در سال ۱۳۸۸ و صادرات صنعتی از رشد متوسط سالانه چهارده و هشتم درصد (۱۴/۸٪) برخوردار گردد، تهیه [کند] و محورهای ذیل را به اجرا درآورد: ... - برای تجهیز منابع لازم در توسعه صنعتی و معدنی: ۶... - اصلاح اساسنامه صندوق بیمه فعالیت‌های معدنی و صندوق حمایت از توسعه و تحقیقات صنعت الکترونیک در جهت تقویت و توسعه نهادهای پوشش‌دهنده مخاطرات سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه اکتشاف مواد معدنی و سرمایه‌گذاری خطرپذیر در صنایع نوین».
۴. «ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب برای نخبگان و استعدادها برتر متناسب با تخصص و توانمندی‌های آن‌ها و اولویت‌های کشور با حمایت از سرمایه‌گذاری‌های خطرپذیر جهت تبدیل دانش فنی به محصول قابل ارائه به بازار کار».
۵. «به منظور حمایت از سرمایه‌گذاری خطرپذیر در صنایع نوین به دولت اجازه داده می‌شود بخشی از سرجمع کل تسهیلات اعطایی سالانه به بخش‌های خصوصی و تعاونی که در قالب اعتبارات وجوه اداره‌شده برای صنایع نوین در بودجه‌های سالانه منظور می‌شود شامل سود و کارمزد تسهیلات اعطایی را مورد بخشودگی قرار دهد».
۶. «به منظور حمایت از سرمایه‌گذاری خطرپذیر در صنایع نوین، اجازه داده می‌شود حداکثر پنجاه درصد (۵۰٪) از تسهیلات اعطایی در قالب اعتبارات طرح‌های کمک به توسعه صنایع نوین و کمک به ایجاد واحدهای نمونه طراحی و تولید تراشه در صنعت میکروالکترونیک در قالب برنامه کمک‌های فنی و اعتباری به بخش خصوصی و تعاونی شامل اصل، سود و کارمزد تسهیلات اعطایی در چهارچوب آیین‌نامه‌ای که بنا به پیشنهاد مشترک سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارت صنعت، معدن و تجارت به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید، بلاعوض گردد».

کشور مصوب هیئت وزیران^۱ و دیگر قوانین و مقررات مربوط بر ضرورت حمایت و توسعه سرمایه‌گذاری خطرپذیر تأکید کرده‌اند. به‌رغم قوانین و مقررات یادشده و کاربرد فراوان قرارداد مورد بحث در عرف تجاری کشور، باید اذعان داشت که مشروعیت، صحت و ماهیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در نظام حقوقی ایران و فقه امامیه از منظر فقهی و حقوقی مورد مذاقه قرار نگرفته که پژوهش حاضر با هدف برطرف کردن این نقص تدوین شده است.

نکته دیگر اینکه، قانون تجارت ایران در قراردادهای تجاری تنها به قراردادهای دلالی، حق‌العمل‌کاری، قرارداد حمل‌ونقل، قائم‌مقام تجاری، نمایندگی تجاری و ضمانت پرداخته است. قانون یادشده به قراردادهای سرمایه‌گذاری و سرمایه‌گذاری خطرپذیر توجه نداشته و در خصوص آن‌ها وضع قاعده نکرده است، اما بند ۱ ماده ۲ قانون داوری تجاری بین‌المللی^۲ به سرمایه‌گذاری (به‌صورت عام) به‌مثابه قرارداد اشاره کرده و هیچ تعریفی از آن ارائه نداده و ویژگی‌های آن را بیان نکرده است. این در حالی است که قراردادهای سرمایه‌گذاری و به‌طور خاص قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر، یکی از انواع قراردادهای مهم و کاربردی تجارت اشخاص حقیقی و حقوقی در اقتصاد دانش‌بنیان شمرده می‌شوند که باید ماهیت، احکام و آثار آن‌ها تبیین شود. از سوی دیگر، تعیین ماهیت حقوقی قراردادهای موضوع پژوهش موجب تعیین احکام و قواعد حاکم بر آن‌ها می‌شود که این موضوع نیز در نظام حقوقی و حاکمیت شرکتی ایران مغفول مانده است.

تبیین مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در فقه امامیه مقدمه واجب اثبات صحت آن قرارداد در فقه و نظام حقوقی ایران است که از این طریق باید قیود و حدود مشروعیت آن قرارداد نیز مشخص شود. این در حالی است که تاکنون در ادبیات فقهی و حقوقی کشور مشروعیت

۱. «ماده ۱- در این آیین‌نامه اصطلاحات زیر در معانی مشروح زیر به کار می‌روند: الف- سرمایه‌گذاری خطرپذیر: سرمایه‌گذاری [ای] است که در معرض خطر یک یا همه موارد زیر باشد.

۱- خطر ناشی از ناکامی در فرایندهای تجاری‌سازی فناوری‌ها یا محصولات حاوی فناوری نوین. ۲- خطر ناشی از سرعت بالای تحولات در فناوری‌های نوین. ۳- خطر ناشی از شرایط تحریم. ۴- خطر ناشی از عدم دسترسی به فناوری و دانش لازم طی انجام طرح مطابق با پیش‌بینی‌های اولیه».

۲. «۱- داوری اختلافات در روابط تجاری بین‌المللی اعم از خرید و فروش کالا و خدمات، حمل‌ونقل، بیمه، امور مالی، خدمات مشاوره‌ای، سرمایه‌گذاری، همکاری‌های فنی، نمایندگی، حق‌العمل‌کاری، پیمان‌کاری و فعالیت‌های مشابه مطابق مقررات این قانون صورت خواهد پذیرفت».

قرارداد یادشده بررسی و تبیین نشده است. گام بعدی پژوهش، تبیین ماهیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر است تا پس از تعیین تکلیف ماهیت این قرارداد، مقررات‌گذاری‌ها و قراردادهای میان اشخاص مطابق این ماهیت و با عنایت به قواعد تکمیلی و آمره انجام و تنظیم شود. شایان توجه است که اندیشمندان علم مدیریت مالی پژوهش‌هایی در راستای اثبات ماهیت جعاله و مضاربه قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر انجام داده‌اند.

با عنایت به شرح بالا، پژوهش حاضر نسبت به رد شبهات نامشروع بودن قرارداد مورد بحث، اثبات مشروعیت آن و اثبات مطابقت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عقد شرکت ضمن بیان عدم مطابقت آن با دیگر عقود معین اقدام کرده است.

پیشینه پژوهش: برخی اندیشمندان برای تحلیل قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر، تلاش‌هایی کرده و تقریراتی داشته‌اند، اما هیچ‌کدام به مسائل مورد نظر پژوهش حاضر نپرداخته‌اند. شایان توجه است که در پیشینه پژوهش حاضر، پژوهش‌های زیادی در حوزه علوم مدیریت مالی و اقتصاد انجام شده است که با عنایت به رویکرد فقهی و حقوقی پژوهش حاضر و مسأله بازتعریف ماهیت قرارداد مورد بحث، هیچ تناسبی با این پژوهش ندارند و به عبارت دیگر، پیشینه موضوع پژوهش حاضر شمرده نمی‌شوند. با این حال، در ادامه، پژوهش‌های مربوط مورد نقد و بررسی قرار گرفته‌اند.

سلطانی و اعظم‌پور در مقاله «توافقات کنترل در قراردادهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر» (۱۳۹۸)، توافقات سرمایه‌گذار و سرمایه‌پذیر برای کنترل کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری را با عنایت به قوانین و مقررات حاکم بر حقوق موضوعه ایران مورد بررسی قرار داده‌اند. تمایز پژوهش حاضر با پژوهش سلطانی و اعظم‌پور در بررسی ماهیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر، رویکرد فقهی در تحلیل موضوع، بررسی شبهات غرر و سفهی بودن قرارداد مورد بحث است که مقاله سلطانی و اعظم‌پور هیچ‌کدام از این مباحث و رویکردها را مورد توجه قرار نداده است.

رفیعی در پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد با عنوان ماهیت حقوقی قراردادهای تجاری‌سازی دارایی فکری با تمرکز بر سرمایه‌گذاری خطرپذیر (۱۳۹۹)، مسأله تبیین ماهیت حقوقی قرارداد مورد بحث را بررسی کرده و در این راستا کوشیده است تا مشکلات موجود در مسیر تجاری‌سازی اختراعات را حل کند. پایان‌نامه یادشده، انواع سرمایه‌گذاری خطرپذیر را بیان و

در نهایت، ویژگی‌های آن را توصیف کرده است. پژوهش حاضر با پایان‌نامه رفیعی در رویکرد فقهی، بازتعریف قرارداد مورد بحث مطابق عقد شرکت، بررسی شبهات مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در خصوص غرر و سفهی بودن آن متمایز است و نوآوری دارد.

نعمتی کلکانی در پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد خود با عنوان مطالعه تطبیقی سرمایه‌گذاری خطرپذیر در حقوق انگلستان و ایران (۱۳۹۸)، مباحث مختلفی از جمله تاریخچه، مفهوم، ساختار، قوانین و مقررات قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر را با رویکرد تطبیقی میان حقوق انگلستان و ایران مورد بررسی قرار داده است. پژوهش حاضر با پایان‌نامه نعمتی کلکانی از این نظر متمایز است که دارای رویکرد تطبیقی میان حقوق ایران و فقه امامیه است، بر بازتعریف ماهیت قرارداد مورد بحث تمرکز دارد و به شبهات فقهی غرر و سفهی بودن قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر می‌پردازد.

امیری و قلیچ در مقاله «رهیافتی ریاضی بر استراتژی خروج در الگوی سرمایه‌گذاری خطرپذیر اسلامی» (۱۳۹۸)، پژوهشی در علم مدیریت مالی انجام داده و با رویکرد ریاضی، الگوی اسلامی برای خروج سرمایه‌گذار خطرپذیر از قرارداد سرمایه‌گذاری ارائه کرده‌اند. مقاله یادشده تنها یکی از ویژگی‌های قرارداد مورد بحث را بررسی کرده و به تحلیل ماهیت سرمایه‌گذاری خطرپذیر نپرداخته است. تمایز پژوهش حاضر با مقاله امیری و قلیچ عبارت از رویکرد فقهی و حقوقی، بازتعریف ماهیت قرارداد مورد بحث، عدم رویکرد ریاضی، عدم تمرکز بر خروج سرمایه‌گذار و پاسخ به شبهات عدم مشروعیت قرارداد نام‌برده است.

اهداف و نوآوری پژوهش: اهداف و نوآوری پژوهش حاضر عبارت از پاسخ به شبهات غرری و سفهی بودن و عدم مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در فقه امامیه، تمرکز بر مباحث فقه امامیه در کنار مباحث حقوقی و بازتعریف ماهیت قرارداد یادشده با عنایت به مبانی و قواعد فقهی و حقوقی است که این موارد در هیچ‌یک از پژوهش‌های داخلی و خارجی انجام‌شده در خصوص سرمایه‌گذاری خطرپذیر دیده نمی‌شود.

روش پژوهش: جمع‌آوری اطلاعات و داده‌های پژوهش با روش کتابخانه‌ای اسنادی صورت گرفته و تحلیل داده‌ها نیز با روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. این پژوهش از طریق استنباط، تفسیر و استدلال مطالب یافت‌شده در اسناد و رجوع گسترده به متن و اقوال فقها و حقوق‌دانان صورت گرفته است.

۱. تعریف و ویژگی‌های اساسی قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر

مقدمه واجب استنباط مشروعیت و ماهیت قرارداد موضوع پژوهش، بررسی تعریف و ویژگی‌های اساسی قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر است. در این راستا، بخش حاضر از پژوهش به بررسی تعاریف ارائه‌شده از قرارداد یادشده و ویژگی‌های ذاتی آن اختصاص یافته است.

۱.۱. تعریف

قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر یکی از انواع قراردادهای سرمایه‌گذاری در راستای تأمین مالی شرکت‌های دانش‌بنیان و کسب‌وکارهای نوپاست که تعاریف متعددی از آن ارائه شده است. بسیاری از تعاریف ارائه‌شده از قراردادهای یادشده با ادبیات غیرحقوقی بیان شده است و ماهیت این قراردادها را مشخص نمی‌کند. به‌رغم این موضوع، بررسی تعاریف ارائه‌شده در خصوص قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر برای استنباط مشروعیت و ماهیت آن ضروری است.

پیش از بررسی تعاریف قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر باید توجه داشت که در فقه امامیه تعریف به جمله‌ای اطلاق می‌شود که ماهیت موضوع را بیان کند و فقها نیز تعریف مطلوب را تعریف مفهوم به حد تام (بیان ذاتیات مفهوم) دانسته‌اند (مروج، ۱۳۷۹، ص. ۱۰۵). در این راستا، بخش حاضر از پژوهش به استخراج ذاتیات ماهوی قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر اختصاص می‌یابد تا با عنایت به این ذاتیات ماهوی، مشروعیت و ماهیت قرارداد موضوع پژوهش تحلیل شود.

با عنایت به مبنای قرارداد موضوع پژوهش در حقوق آمریکا، در خصوص تعریف لفظی سرمایه‌گذاری خطرپذیر باید گفت که عبارت یادشده در زبان انگلیسی ترجمه عبارت «Venture Capital» است. Venture Capital به معنای پولی است که در شرکتی نوپا سرمایه‌گذاری می‌شود تا به توسعه آن کمک کند. این سرمایه‌گذاری توأم با پذیرش خطرات عدم بازگشت سرمایه است (Oxford, 2023).

در تعریف اصطلاحی سرمایه‌گذاری خطرپذیر تعاریف متعددی از جانب اندیشمندان علوم مدیریت و حقوق، اسناد بین‌المللی و قوانین و مقررات مختلف ارائه شده است. یکی از مهم‌ترین

تعاریف بیان‌شده در جوامع بین‌المللی را سازمان جهانی همکاری و توسعه اقتصادی^۱ ارائه کرده است. سازمان یادشده سرمایه‌گذاری خطرپذیر را نوعی تأمین مالی معرفی کرده که برای تأمین مالی طرح‌های پرخطر و نوآور و نیز مدیریت آن‌ها ابداع شده است. شرکت‌هایی که هدف سرمایه‌گذاری خطرپذیر هستند، شرکت‌های نوپا هستند که این نوع سرمایه‌گذاری درصدد رشد آن‌هاست (OECD, 1996). ارکان این تعریف در بیان دیگر اندیشمندان از تعریف قرارداد موضوع پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است (زایسبرگر، پراول، وایت، ۱۴۰۰، ص. ۳۴؛ سلطانی و اعظم‌پور، ۱۳۹۸، صص. ۲۰۵-۲۰۶).

افزون‌بر تعاریف فوق، ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند «الف» تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور^۲ و بند «ه» ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات مصوب ۱۳۹۱ هیئت وزیران^۳ (که آیین‌نامه یادشده با استناد به ماده ۱۳ قانون فوق تصویب شده است) نیز سرمایه‌گذاری خطرپذیر را تعریف کرده‌اند که در آن‌ها بر خطر سرمایه‌گذاری در بازگشت سرمایه تأکید زیادی شده و این خطر به‌عنوان ویژگی ذاتی قرارداد مورد بحث قلمداد شده است.

این تعاریف، ویژگی‌های ذاتی و ارکان قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر را مشخص می‌کنند. این موضوع در تحلیل مشروعیت و ماهیت آن قرارداد جایگاه ویژه‌ای دارد که در ادامه بررسی خواهد شد.

۲.۱. ویژگی‌های اساسی

هر مفهوم و قراردادی دارای ویژگی‌های اساسی و ارکان ذاتی است که سبب تمایز آن از دیگر

1. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)

۲. «سرمایه‌گذاری [ای] است که در معرض خطر یک یا همه موارد زیر باشد.

۱- خطر ناشی از ناکامی در فرایندهای تجاری‌سازی فناوری‌ها یا محصولات حاوی فناوری نوین. ۲- خطر ناشی از سرعت بالای تحولات در فناوری‌های نوین. ۳- خطر ناشی از شرایط تحریم. ۴- خطر ناشی از عدم دسترسی به فناوری و دانش لازم طی انجام طرح مطابق پیش‌بینی‌های اولیه».

۳. «سرمایه‌گذاری در شرکت‌های جوان و نوپا که مبتنی بر فناوری و نوآوری شکل گرفته [اند] و در معرض ریسک‌های بالا و غیرمتعارف می‌باشند و بر اساس ارزیابی‌های کارشناسی دارای رشد فراوان در آینده خواهند بود».

مفاهیم می‌شود. این ویژگی‌های اساسی باید در تعاریف حد تام بیان شوند تا تعریف جامع و مانع باشد (انتظام، ۱۳۹۶، ص. ۲۶). مشروعیت و ماهیت مفهوم قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر نیز باید با محوریت ویژگی‌های ذاتی آن مفهوم تحلیل شود که این بخش از پژوهش به احصای ویژگی‌های یادشده اختصاص یافته است.

با عنایت به این مهم و حسب تعاریف ارائه‌شده از قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر باید گفت که ویژگی‌های ذاتی قرارداد یادشده به شرح زیر است.

الف. تأمین مالی: یکی از ویژگی‌های ذاتی و مهم این قرارداد سرمایه‌گذاری و تأمین مالی است (Metrick & Yasuda, 2021, p. 1؛ امیری، قلیچ، ۱۳۹۸، ص. ۲۰۴).

ب. موضوع سرمایه‌گذاری: موضوع سرمایه‌گذاری خطرپذیر عبارت از شرکت‌های دانش‌بنیان، کسب‌وکارهای فناوری‌محور و نوپاست (هاشمی نکو و سازگاری اردکانی، ۱۳۹۵، ص. ۸۳). برای مثال، باید گفت که امروزه مهم‌ترین فناوری جدید و نوپا در جهان هوش مصنوعی است که تا سال ۲۰۲۰، دوسوم سرمایه‌گذاری‌های خطرپذیر جهان به توسعه آن اختصاص یافته است (OECD, 2021, p. 5).

ج. مدیریت شرکت یا کسب‌وکار: یکی دیگر از ویژگی‌های ذاتی و اساسی سرمایه‌گذاری خطرپذیر، مدیریت شرکت دانش‌بنیان یا کسب‌وکار نوآورانه موضوع سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذار به علت خطر بالای این قراردادها و عدم توانایی سرمایه‌پذیر در تودیع وثیقه است (Cooiman, 2022, p. 586). این موضوع وجه تمایز قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر از دیگر قراردادهای سرمایه‌گذاری شمرده می‌شود (جبل‌عاملی و آزادگان مهر، ۱۳۸۹، ص. ۱۵؛ گودرزی و باقری، ۱۳۹۶، ص. ۴۵). این ویژگی به مثابه قلب سرمایه‌گذاری خطرپذیر (Pearce & Barnes, 2006, p. 40) و راهکار بسیار مهم در راستای موفقیت شرکت یا کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری خطرپذیر مورد توجه است (Kaplan & Strmberg, 2002, p. 44؛ OECD, 1996, p. 5؛ Tykova, 2007, p. 65). در برخی موارد، این قواعد کنترلی قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر موجب کاهش بهره‌وری کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری شده است (Balz et al, 2023, p. 384).

د. خروج سرمایه‌گذار: یکی از ویژگی‌های مهم قرارداد موضوع پژوهش، خروج سرمایه‌گذار از

فرایند سرمایه‌گذاری است که سرمایه‌گذار از این طریق سود خود را دریافت یا از ضرر بیشتر جلوگیری می‌کند (OECD, 1996, p. 5؛ متریک و یاسودا، ۱۳۹۱، ص. ۳). برخی اندیشمندان معتقدند که هدف سرمایه‌گذار خطرپذیر خروج با حداکثر بازدهی و سود است (Ferreira & Pereira, 2021, p. 780).

هـ. خطر مالی بازگشت سرمایه: نکته حائز اهمیت اینکه، ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند الف تبصره ۴ قانون بودجه سال ۱۳۸۵ کل کشور و بند هـ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات، پرخطر بودن سرمایه‌گذاری و ریسک بالای بازگشت سرمایه را نیز جزو ویژگی‌های ذاتی قرارداد موضوع پژوهش عنوان کرده‌اند. این موضوع موجب می‌شود تا در نظام حقوقی ایران، ریسک عرفی بالا در قرارداد مورد بحث نیز یکی از ویژگی‌های ذاتی قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر شمرده شود.

۲. مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر

پیش از بررسی ماهیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر باید مشروعیت آن با توجه به مبانی فقهی بررسی شود. بررسی مشروعیت قرارداد موضوع پژوهش به معنای تدقیق در حکم وضعی و تکلیفی قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر از منظر فقه امامیه است. اهمیت این موضوع عبارت از این است که در فقه امامیه قراردادهای فاقد مشروعیت باطل قلمداد می‌شوند و غیرمشروع بودن قرارداد با استناد به اصل ۴ قانون اساسی^۱، مواد ۲۱۵، ۲۱۷ و ۶۵۴ قانون مدنی و دیگر اصول حقوقی موجب بطلان آن قرارداد در نظام حقوقی ایران نیز هست.

۱. «کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر این‌ها باید بر اساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده فقهای شورای نگهبان است».

۲. «مورد معامله باید مالیت داشته و متضمن منفعت عقلانی مشروع باشد».

۳. «در معامله لازم نیست که جهت آن تصریح شود، ولی اگر تصریح شده باشد، باید مشروع باشد والا معامله باطل است».

۴. «قمار و گرویندی باطل و دعاوی راجع به آن مسموع نخواهد بود. همین حکم در مورد کلیه تعهداتی که از معاملات نامشروع تولید شده باشد، جاری است».

در این بخش از پژوهش، افزون‌بر بررسی شبهات غرر و معاملات سفهی که مربوط به عدم مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر است، ادله مشروعیت قرارداد یادشده در فقه امامیه نیز بحث و بررسی خواهد شد.

۱.۲. شبهه غرری بودن قرارداد

یکی از مهم‌ترین مطالب در مشروعیت و ماهیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر، شبهه غرری بودن قرارداد یادشده است. اهمیت این موضوع از لحاظ تناسب ظاهری قرارداد یادشده با معاملات غرری در فقه امامیه به علت خطر معاملاتی و احتمال بالای عدم بازگشت سرمایه در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر است.

غرر در لغت عربی به معنای خطر و مخاطره‌ای نزدیک به هلاکت معنا شده است (فراهیدی، ۱۴۱۰ق، ج ۴، ص ۳۴۶؛ زمخشری، ۱۹۷۹م، ص ۴۴۸؛ مصطفی، ۱۹۸۹م، ج ۲، ص ۶۴۸). در اصطلاح نیز غرر به معنای کاری است که عاقبت آن از جهت تحقق یا عدم تحقق مجهول باشد (جرجانی، ۱۳۷۰، ۶۹؛ ابن منظور، بی‌تا، ج ۵، صص ۱۱-۱۵).

فقه‌ای امامیه ادعای اجماع بر این موضوع دارند که علم به ثمن و مبیع در عقد بیع و به‌طورکلی، علم به موضوع عقد در تمام عقود از شرایط صحت معامله و جهل به موضوع عقد موجب بطلان قرارداد است. یکی از مهم‌ترین ادله فقه‌ای امامیه بر این موضوع، ادله شرعی نهی غرر در معامله است (نجفی، بی‌تا، ج ۲۲، ص ۴۱۷).

غرر در همه قراردادها و معاملات امکان جریان دارد و برخی فقه‌ای امامیه در مباحثی به مثال بیع غرری اشاره کرده و آن را عبارت از بیع مخاطره‌آمیز دانسته‌اند مانند فروش پرنده در آسمان قبل از صید شدن (نراقی، ۱۴۰۸ق، ج ۱، ص ۲۹) یا فروش شیر در پستان حیوان که هنوز مقدار آن مجهول است (شهید ثانی، بی‌تا، ص ۵۴۱). شبهه غرر قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر از این رو شایان طرح است که در این قرارداد مقدار سود یا زیان سرمایه‌گذار مشخص نیست و معمولاً بازگشت اصل سرمایه وی نیز احتمال پابینی دارد.

نکته حائز اهمیت در غرر عبارت از این است که در نظر برخی فقه‌ای متأخر، جهلی که مستلزم خطر برای یک طرف یا طرفین قرارداد باشد، موجب غرری شدن قرارداد و به تبع آن، بطلان قرارداد می‌شود (خویی، ۱۴۱۷ق، ج ۵، ص ۳۱۸). همچنین، فقه‌ای امامیه مناط و معیار تحقق

جهل و خطر ناشی از آن در قرارداد را نظر عرف دانسته‌اند (حسینی مراغی، ۱۴۱۷ق، ج ۲، ص. ۳۲۰).

حکم وضعی غرر نیز بطلان معامله است (طوسی، ۱۴۰۰ق، ص. ۳۹۹؛ شهید ثانی، ۱۴۱۰ق، ج ۳، ص. ۲۶۴). فقهای امامیه دلیل بطلان معاملات غرری را نهی رسول‌الله (صلی‌الله علیه و آله) از انعقاد معاملات یادشده بیان کرده‌اند که روایت بیان‌شده در نظر این فقها صحیح‌السند است (طوسی، ۱۴۰۷ق، ج ۳، ص. ۵۵؛ خمینی، ۱۳۹۲ب، ج ۲، ص. ۴۲۵؛ نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۳، ص. ۳۵۶؛ ابن بابویه، بی‌تا، ج ۲، ص. ۴۵؛ ابن ابی‌جمهور، ۱۴۰۳ق، ج ۲، ص. ۲۴۸؛ امام‌رضا (علیه‌السلام)، ۱۴۰۶ق، ص. ۸۳).

در خصوص رفع صفت غرر از معامله اشخاص در قانون مدنی ایران وضع خاصی حاکم است که ناشی از احکام فقه امامیه است. این موضوع در ماده ۲۱۶ قانون مدنی مورد اشاره قرار گرفته که علم تفصیلی به مورد معامله را لازمه صحت عقد دانسته و علم اجمالی را نیز در برخی موارد موجب صحت عقد دانسته است (صفایی، ۱۳۹۱، ص. ۴۴). در این راستا، برخی فقهای امامیه برای منتفی شدن جهل به موضوع در قراردادها، علم اجمالی را کافی دانسته‌اند و جهل نسبت به باقی‌مانده موضوع را قابل چشم‌پوشی می‌دانند (شهید ثانی، ۱۴۱۰ق، ج ۳، صص. ۲۶۵-۲۶۶؛ خویی، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص. ۲۳). در راستای انتقای غرر به موجب علم اجمالی، ادله روایی متعددی در کتاب‌های فقهی مورد استناد قرار گرفته است (ابن بابویه، ۱۴۰۴ق، ج ۳، ص. ۲۲۳؛ مجلسی، ۱۴۰۶ق، ج ۷، ص. ۱۱۶؛ طوسی، ۱۳۶۳، ج ۳، ص. ۱۰۴).

در خصوص خطر موضوع قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر باید گفت که قراردادهای یادشده برای تأمین مالی کسب‌وکارهای فناورانه منعقد می‌شوند که کسب‌وکارهای نام‌برده در اغلب موارد از کسب‌وکارهای نوپا هستند. بنا بر پژوهش‌های صورت‌گرفته در علم مدیریت، حدود ۴۰ درصد این کسب‌وکارها در سال نخست فعالیت تجاری و حدود ۹۰ درصد آن‌ها در ۱۰ سال نخست فعالیت تجاری خود با شکست جدی و انحلال مواجه می‌شوند (عشقی و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۳۲). این خطر هیچ ارتباطی با جهل در ارکان قرارداد یا خطر مربوط به اصل قرارداد ندارد. به عبارت دیگر، خطر موضوع قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر مربوط به آینده شرکت یا کسب‌وکار موضوع قرارداد است و هیچ ارتباطی با اصل قرارداد یادشده و ارکان آن ندارد. برای مثال، اگر در قرارداد سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذار وجهی را به سرمایه‌پذیر پرداخت کند، اما میزان سهم‌الشرکه

وی در شرکت سرمایه‌پذیر مشخص نباشد، این قرارداد مجهول، خطرآفرین و در نتیجه، غرری است، اما اگر در این مثال، سهم‌الشرکه سرمایه‌گذار تعیین و شرکت سرمایه‌پذیر ورشکسته شود، این خطر ناشی از ورشکستگی ارتباطی با قرارداد سرمایه‌گذاری ندارد و موضوعی ثانویه و مستقل شمرده می‌شود. از این رو قرارداد سرمایه‌گذاری را مخاطره‌آمیز یا غرری نمی‌کند.

باید توجه داشت که خطر در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر به معنای خطر مالی^۱ و احتمال ایجاد وضعیت عدم توانایی واحد تجاری برای بازپرداخت دیون و تسهیلات در آینده به علت شرایط اقتصادی و تجاری است (کاردان و همکاران، ۱۳۹۵، ص. ۱۱۴)، اما خطر در معنای فقهی و حقوقی به معنای جهل در ارکان قرارداد، تدلیس و غرر است که این موضوع دلیلی بر تفاوت ماهوی خطر موضوع قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با خطر در مسأله فقهی غرر و خروج عنوان خطر و غرر از قرارداد موضوع پژوهش است.

افزون بر مطالب بیان شده، اگر قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر مشمول جهل و غرر به معنای فقهی و حقوقی نیز باشد، اگر موضوعی موجب تحقق علم اجمالی در قرارداد بیان شده شود یا قرارداد منضم به موضوعی معلوم شود، غرر نیز منتفی و قرارداد موضوع پژوهش از منظر فقه امامیه صحیح تلقی می‌شود. علم اجمالی یادشده در عرف قراردادهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر وجود دارد و سرمایه‌گذاران پیش از انعقاد قرارداد نسبت به بررسی شرایط شرکت یا کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری، قابلیت پیشرفت اقتصادی موضوع سرمایه‌گذاری و دیگر مؤلفه‌های کسب‌وکار اقدام و مطابق علم اجمالی به دست‌آمده قرارداد را منعقد می‌کنند. این وضعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عقد جعاله مشابهت دارد؛ زیرا در عقد جعاله نیز نتیجه قرارداد مبهم و مجهول شمرده می‌شود برای اینکه تحقق استحقاق عامل نسبت به جعل مشخص نیست و مبهم است، اما ارکان قرارداد جعاله کامل است و متضمن جهل و غرر نیست. سود سرمایه‌گذار در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر نیز مبهم و مجهول است، اما ارکان قرارداد یادشده متضمن ابهام و جهل نیست و در نتیجه، غرر در خصوص آن محقق نمی‌شود.

در نتیجه مطالب فوق باید اذعان داشت که قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با معاملات غرری

رابطه عموم و خصوص من وجه دارد. از این رو نمی‌توان با استناد به قاعده یادشده تمام قراردادهای موضوع پژوهش و ماهیت آن را باطل دانست، اما در مواردی که قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر منضم به موضوعی معلوم نباشد و دربردارنده جهل نسبت به ارکان و ویژگی‌های اساسی آن باشد، قرارداد بیان‌شده غرری و از منظر فقه امامیه محکوم به بطلان است. اگر قرارداد مورد بحث مبتنی بر مطالعات اقتصادی، مدیریتی و تجاری کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری و شرایط آتی سرمایه‌گذاری سنجیده شده باشد، این علم اجمالی موجب منتفی شدن جهل و غرر در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر و مانع بطلان قرارداد نام‌برده می‌شود.

۲.۲. شبهه سفهی بودن قرارداد

مطابق مطالب گذشته، قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر دارای صفت خطر مالی است و در عرف تجاری به عنوان معاملات پرخطر شناخته می‌شود. معامله خطرناک عقدی است که عقلاً از آن اجتناب و سفها نسبت به انعقاد آن اقدام می‌کنند. این وضعیت در فقه امامیه با عنوان فقهی معاملات سفهی قابل بررسی است. در ادامه، ماهیت و احکام معاملات سفهی در فقه امامیه بیان می‌شود و درنهایت، نسبت میان معاملات یادشده و قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر مورد مذاقه قرار می‌گیرد. فقهای امامیه در مباحث معاملات، توجهاتی به بطلان معاملات سفهی داشته‌اند. برای مثال، در بیان فقهای امامیه گفته شده است که اگر بیع با پرداخت ثمن در ازای مبیع غیرقابل تسلیم همراه باشد، این معامله سفهی و از نظر حکم تکلیفی ممنوع و حرام است (خویی، ۱۴۱۸ق، ج ۳۷، ص. ۳۲۷؛ فاضل لنکرانی، ۱۳۹۶، ج ۱، ص. ۱۴۶). در تعریف معاملات سفهی باید گفت اگر شخص رشید عقدی را انشا کند که آن عقد نوعاً توسط سفیهان منعقد و غیرعقلایی می‌شود، به آن قرارداد معامله سفهی اطلاق می‌شود (هاشمی شاهرودی، ۱۳۸۲ق، ج ۴، ص. ۴۶۶). وصف این دسته از معاملات غیرعقلایی بودن از منظر عرف و عقلاً و عدم تعادل عوضین به گونه فاحش است (حلی، بی‌تا، ص. ۶۲). مناط تشخیص معاملات سفهی از دیگر معاملات، تشخیص عرف و عقلاست که معامله‌ای را در شأن عقلاً می‌داند و معامله دیگر را در شأن سفها قلمداد می‌کند (میرزای قمی، ۱۳۷۱، ج ۳، ص. ۴۶۹؛ ذهنی تهرانی، ۱۳۶۶، ج ۱۱، ص. ۳۸۹).

در تطبیق قرارداد موضوع پژوهش با معاملات سفهی باید گفت که در مطالب قبل، معیار و مناط تشخیص معاملات سفهی به عرف سپرده شده است. از این رو با توجه به وضع قوانین و

مقررات متعدد در خصوص قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر، تأسیس صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر توسط بخش‌های دولتی و خصوصی، انعقاد قراردادهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر توسط افراد خبره و تاجران با سابقه و دیگر دلالت‌های عرفی باید گفت که قرارداد موضوع پژوهش، قراردادی مورد پذیرش عرف و عقلاست و از منظر عرف به عنوان قرارداد غیرعقلایی و سلفی به شمار نمی‌آید، بلکه قراردادی حرفه‌ای است که سرمایه‌گذاران حرفه‌ای و تاجران باتجربه آن را منعقد می‌کنند. بیان بالا ثابت می‌کند که قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با معاملات سلفی تطابق ندارد.

۳.۲. استاندارد به اصل «صحت قراردادها»

اصل صحت قراردادها به این معناست که در موارد شک به صحت یا بطلان حکم وضعی عمل حقوقی، اصل بر صحت آن است مگر اینکه بطلان آن به طریقی از ادله شرعی کشف و استنباط شود (حسینی مراغی، ۱۴۱۷ق، ج ۲، ص. ۲۸). از مستندات مشروعیت اصل صحت در فقه امامیه می‌توان به عبارت «أَوْفُوا بِالْعُقُودِ» در آیه ۱ سوره مائده^۱ (حر عاملی، ۱۴۱۶ق، ج ۲۳، ص. ۳۲۷)، روایت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) که می‌فرماید «الْمُؤْمِنُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ» (حر عاملی، ۱۴۱۶ق، ج ۲۱، ص. ۲۷۶)، آیه ۲۹ سوره نساء^۲ و قاعده نفی عسر و حرج اشاره کرد (انصاری، بی تا، ج ۲، ص. ۷۲۰).

در خصوص اصل صحت قراردادها باید توجه داشت که اندیشمندان معتقدند این اصل در اثبات مشروعیت عقود جدید و پذیرش تأسیس‌های جدید عرفی در فقه امامیه قابلیت استناد دارد (چینی‌ساز و همکاران، ۱۴۰۱، ص. ۳۵۰). همچنین، اصل صحت قراردادها به علت اطلاق و عمومیت ادله اثبات‌کننده آن، در شبهات حکمیه و موضوعیه جریان می‌یابد و برخی فقهای امامیه جریان آن اصل در مسائل مربوط به شک در صحت یا بطلان قراردادهای جدید (شبهات حکمیه)

۱. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَيْعَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرِ مُضِيِّ أَلْصِدِّ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ».

۲. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا».

را قطعی دانسته‌اند (حسینی مراغی، ۱۴۱۷ق، ج ۲، صص. ۷-۸).

در قرارداد موضوع پژوهش نیز شک در صحت یا بطلان حکم وضعی این قرارداد از منظر شرع است که با استناد به اصل صحت، این قرارداد را می‌توان حمل بر صحت در حکم وضعی کرد. این در حالی است که هیچ دلیل شرعی مبنی بر غیرمشروع بودن قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر وجود ندارد.

۴.۲. استناد به عموم «أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ»

یکی دیگر از ادله قابل استناد برای اثبات مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر آیه ۲۷۵ سوره بقره است. قرآن کریم در خصوص بیع که یکی از مصادیق مهم قراردادهای حقوق خصوصی است، در آیه ۲۷۵ سوره بقره می‌فرماید «وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا». آیه گفته شده از قرآن کریم حکم جزئی ندارد و قاعده و اصلی کلی را در خصوص تمام قراردادهای بیان می‌کند (طباطبایی، ۱۳۷۸، ج ۲، ص. ۶۴۰). در این مورد به علت اطلاق و عمومیت بیان قرآن کریم، اصالت اطلاق و عدم تقیید جاری می‌شود و حکم حلیت و صحت قراردادهای در کنار حکم قرآن به «أَوْفُوا بِالْعُقُودِ»، مشروع بودن قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر را ثابت می‌کند.

۵.۲. استناد به اصل «حلیت»

این قاعده یکی از عمومیات مورد استناد فقه امامیه برای مشروعیت قراردادهای جدید است. اصل حلیت در تمام ابواب فقهی و مواردی که میان مشروع یا غیرمشروع بودن موضوعی شک وجود دارد، جاری می‌شود (سیفی، ۱۴۲۵ق، ج ۱، ص. ۲۹). این اصل در موارد شک در حکم تکلیفی موضوع جاری می‌شود (سیفی، ۱۴۲۵ق، ج ۱، ص. ۳۰). موضوع بحث کنونی این پژوهش در خصوص مشروعیت یا عدم مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر نیز شک در حکم (به خصوص حکم تکلیفی) بوده و قابل تطبیق بر اصل حلیت است.

مطابق این قاعده، هر موضوعی که موضع شک در خصوص حکم تکلیفی حلال یا حرام بودن آن باشد، حمل بر حلال خواهد شد مگر اینکه دلیلی بر حرمت آن کشف شود (مصطفوی، ۱۴۲۱ق، ص. ۱۲۳). با استناد به این قاعده فقهی، اصل در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر مشروعیت و حلال بودن آن است مگر اینکه دلیل شرعی بر غیرمشروع بودن آن کشف شود. حلیت حکم تکلیفی قرارداد موضوع پژوهش با صحت آن در حکم وضعی ملازمه دارد.

۳. انطباق یا عدم انطباق قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عقود معین

پس از اثبات مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در فقه امامیه، صحت آن قرارداد در عرصه حکم وضعی نیز اثبات می‌شود. پس از اثبات مشروعیت آن قرارداد، باید انطباق یا عدم انطباق قرارداد یادشده با عقود معین در فقه امامیه و حقوق ایران بررسی شود؛ زیرا اگر قرارداد نام‌برده با یکی از عقود معین مانند بیع، اجاره، شرکت و... منطبق باشد، باید از احکام و آثار آن قراردادهای پیروی کند، اما اگر قرارداد موضوع پژوهش با قراردادهای معین منطبق نباشد، ذیل قواعد عقود نامعین جای می‌گیرد و به‌عنوان عقد خاص باید ماهیت، احکام و آثار آن مورد بررسی و بازتعریف قرار گیرد. در این راستا، در این بخش از پژوهش، قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر نسبت به قراردادهای معین بررسی می‌شود و در خصوص انطباق یا عدم انطباق آن بر عقود معین جمع‌بندی خواهد شد.

باید توجه داشت که برخی عقود تفاوت ماهوی بسیار زیادی با قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر دارند. برای مثال، این قرارداد به‌هیچ‌وجه دربردارنده تملیک رایگان مال نیست و از این‌رو هیچ تناسبی با عقد هبه ندارد. همچنین، در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر فرض تملیک منفعت یا صرف تعیین نماینده منتفی است. از این‌رو انطباق آن با عقود اجاره و وکالت نیز منتفی است. این ویژگی‌های قرارداد موضوع پژوهش در بخش نخست پژوهش به‌صورت تفصیلی بیان شد که با عنایت به آن مطالب، امکان انطباق قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر بر عقود بیع، مضاربه، شرکت و جعاله متصور است و از این‌رو قرارداد یادشده با عقود بیان‌شده مقایسه خواهد شد.

۱.۳. تطبیق قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر بر بیع

بنا بر قید اغلیبیت در قراردادهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر، موضوع سرمایه‌گذاری عبارت از شرکت تجاری است که سرمایه‌گذار نسبت به خریداری تعدادی از سهام آن شرکت اقدام می‌کند و به‌تبع خریداری آن سهام، اختیارات مدیریتی می‌یابد. این موضوع ظن انطباق قرارداد موضوع پژوهش را با عقد بیع ایجاد می‌کند.

فقه‌های امامیه بیع را عقدی که موجب انتقال مالکیت از شخصی به شخص دیگر با عوض معین باشد، دانسته‌اند (علم‌الهدی، ۱۴۰۵ق، ج ۲، ص. ۲۶۵) و برای آن اقسام مختلفی را (اعم از بیع نقد، بیع کالی، بیع صرف و...) گفته‌اند (محقق کرکی، ۱۴۰۹ق، ج ۱، صص. ۱۷۷ و ۱۷۸). ماده ۳۳۸

قانون مدنی نیز بیع را تملیک عین به عوض معلوم تعریف کرده است. به رغم تعریف بیع به تملیک عین معین، فقهای امامیه دین را نیز به عنوان مبیع عقد بیع پذیرفته و این بیع را صحیح دانسته‌اند (عمیدی، ۱۴۱۶ق، ج ۱، ص. ۴۸۱؛ نجفی، بی تا، ج ۲۴، ص. ۳۴۴).

در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر دو وضعیت حقوقی متصور است که یکی از آن‌ها خرید سهام یا سهم‌الشرکه شرکت تجاری توسط سرمایه‌گذار و دیگری پرداخت وجه به کسب‌وکار فاقد شخصیت حقوقی شرکت تجاری است. در وضعیت نخست که سرمایه‌گذار خطرپذیر سهام شرکت تجاری را خریداری می‌کند، مبیع عبارت از سهام یا سهم‌الشرکه آن شرکت است. در این وضعیت، مبیع کلی شمرده می‌شود؛ به این گونه که بخشی از مال مشاع شرکت تجاری، مبیع قرارداد واقع می‌شود و در صحت بیع کلی نیز از منظر فقه امامیه و حقوق ایران شکی وجود ندارد (موسویان و همکاران، ۱۳۹۳، صص. ۴۰-۴۱). برخی حقوق‌دانان در تحلیل دیگری از سهام و سهم‌الشرکه، ماهیت آن را عبارت از طلب دانسته و سهام‌دار شرکت را تنها دارای حقوق مالی و غیرمالی در شرکت دانسته‌اند که این موضوع به معنای مالکیت شرکت نیست (اسکینی، ۱۴۰۱، ج ۲، صص. ۹۳-۱۰۳). در این تحلیل از سهام نیز دین موضوع بیع قرار گرفته که مطابق مطالب قبل محکوم به صحت است.

دیگر وصف اساسی عقد بیع عبارت از تملیکی بودن آن است (حلی (محقق)، ۱۳۷۶، ج ۱، ص. ۱۱۸؛ شهیدی، ۱۴۰۱، صص. ۲۳-۳۳). این وصف اساسی در بند ۱ ماده ۳۶۲ قانون مدنی نیز مورد اشاره قرار گرفته است. در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عنایت به مطالب قبل مشخص شد که ممکن است سهام یا سهم‌الشرکه شرکت تجاری توسط سرمایه‌گذار خطرپذیر خریداری شود یا سرمایه‌گذار وجه یا مالی را به عنوان مال به کسب‌وکار فناورانه موضوع سرمایه‌گذاری ببیفزاید. در مواردی که سرمایه‌گذار نسبت به خریداری سهام اقدام می‌کند، تملیک سهام شرکت به سرمایه‌گذار محقق می‌شود، اما در مواردی که سرمایه‌گذاری بر یک کسب‌وکار مشاع انجام می‌شود، تملیکی بودن قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر غیرقابل فرض است. از این رو انطباق قرارداد موضوع پژوهش بر عقد بیع جامع تمام موارد نیست و از نظر علم منطق ناقص است. شایان توجه است در مواردی که سرمایه‌گذار خطرپذیر سهام شرکت را خریداری می‌کند، هدف طرفین قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر تملیک عوضین نیست. هدف اصلی ایشان ایجاد مال و فعالیت مشترک اقتصادی است. باید توجه داشت در مواردی که سرمایه‌گذاری خطرپذیر بر شرکت

تجاری انجام می‌شود نیز در واقع، سهام یا سهم‌الشرکه شرکت خرید و فروش نمی‌شود و سرمایه‌گذاری از طریق افزایش سرمایه شرکت تجاری انجام می‌شود. در افزایش سرمایه، دارایی‌های جدید به شرکت تجاری افزوده و برای این دارایی‌های جدید سهام جدید صادر می‌شود. این موضوع با خرید و فروش سهام متفاوت است (اسکینی، ۱۴۰۱، ج ۲، ص. ۲۶۷). با عنایت به این نکته، افزوده شدن مال به دارایی‌های شرکت تجاری از طریق سرمایه‌گذاری خطرپذیر با ماهیت ایجاد اشاعه و شرکت مدنی تناسب دارد که این موضوع حاکی از مغایرت ماهیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با ماهیت بیع در ویژگی تملیک عوضین است.

تفاوت دیگری که میان قرارداد موضوع پژوهش و عقد بیع وجود دارد، مسأله مدیریت کسب‌وکار یا شرکت تجاری توسط سرمایه‌گذار خطرپذیر است که ویژگی اساسی قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر است و در هیچ‌یک از ارکان و ویژگی‌های عقد بیع وجود ندارد.

ویژگی دیگر عقد بیع، معوض بودن آن است (درویشی و فیاضی، ۱۳۹۱، ص. ۹۵). در عقد بیع عوضین عبارت از ثمن و مبیع هستند. معوض بودن قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر دور از تصور است؛ زیرا با عنایت به توصیف این قرارداد در بخش نخست پژوهش مشخص شد که سرمایه‌گذار و سرمایه‌پذیر به موجب قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر نسبت به تبادل عوضین اقدام نمی‌کنند و تنها مال یا کسب‌وکار مشترکی ایجاد می‌کنند که در خصوص چگونگی اداره آن و واگذاری اداره به سرمایه‌گذار توافق می‌کنند. این موضوع نیز حاکی از تفاوت ماهوی عقد بیع و قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر است.

با عنایت به شرح بالا مشخص شد که نمی‌توان ماهیت قرارداد موضوع پژوهش را منطبق بر عقد بیع دانست.

۲.۳. تطبیق قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر بر مضاربه

برخی اندیشمندان، قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر را منطبق بر عقد مضاربه دانسته‌اند (Jouaber- Snoussi & Mehri, 2012, p. 4؛ حیدری سورشجانی و محمدی، ۱۳۹۴، ص. ۱۷۳). به‌رغم این دیدگاه باید اذعان داشت که قرارداد موضوع پژوهش با عقد مضاربه تفاوت‌های ماهوی فراوانی دارد.

مضاربه در فقه امامیه و حقوق ایران (ماده ۵۴۶ قانون مدنی) به این معناست که مالک، سرمایه

و پول را به شخصی به عنوان عامل پرداخت می‌کند تا با آن تجارت کند و در نهایت، هر دو شخص در سود حاصل از تجارت شریک باشند (یزدی، ۱۳۹۲، ج ۲، ص. ۴۵۲؛ امامی، بی تا، ج ۲، ص. ۹۸؛ طاهری، ۱۴۱۸ق، ج ۴، صص. ۲۵۵-۲۵۶). حقوق دانان ایران ارکان عقد مضاربه را سرمایه مالک، تجارت موضوع عقد و سود یا زیان حاصل از تجارت دانسته‌اند (کاتوزیان، ۱۳۶۸، ج ۲، ص. ۱۱۱).

با عنایت به مشخصات عقد مضاربه باید گفت که این عقد با قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر به‌رغم داشتن شباهت، تفاوت‌های زیادی دارد. شباهت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عقد مضاربه از این بعد است که هر دو قرارداد دارای ماهیت مشارکتی و نوعی تأمین مالی عملیات تجاری هستند. درخصوص تفاوت قراردادهای یادشده باید گفت که در عقد مضاربه یک طرف صرفاً سرمایه را تأمین می‌کند و طرف دیگر تنها عامل عملیات تجاری است، اما در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر هر دو طرف به‌صورت هم‌زمان تأمین‌کننده سرمایه و انجام‌دهنده عملیات تجاری هستند. این تفاوت ماهوی مانع تطابق قرارداد موضوع پژوهش با عقد مضاربه است.

۳.۳. تطبیق قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر بر جعالة

برخی اندیشمندان علم مدیریت، عقد جعالة را یکی از عقود مناسب برای انعقاد قراردادهای سرمایه‌گذاری میان صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر و شرکت‌های کارآفرین دانسته‌اند (اسلامی بیدگلی و کاظمیان، ۱۳۸۴، ص. ۱۳) که این موضوع نیازمند بررسی فقهی و حقوقی است. جعالة عقدی است که دلالت بر اذن به انجام دادن عمل مشخص توسط شخص دیگر (اعم از معین یا ناعمین) در ازای اجرت معلوم دارد (شهید اول، ۱۴۳۰ق، ج ۱۳، ص. ۳۱۲). ماده ۵۶۱ قانون مدنی نیز همین تعریف را از جعالة ارائه داده است. جعالة عقدی عهدی و معوض است (امامی، بی تا، ج ۲، ص. ۱۲۱). همچنین، در عقد جعالة عامل پس از اجرای مفاد عقد مستحق دریافت وجه موضوع قرارداد خواهد بود (کیدری، ۱۴۱۶ق، ص. ۳۲۹؛ شهیدی، ۱۴۰۱، ص. ۱۱۱).

با عنایت به تعریف ماهیت و خصوصیات جعالة باید گفت که قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر منطبق بر تعریف قرارداد جعالة نیست و ماهیت جعالة ندارد؛ زیرا موضوع قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر، پرداخت اجرت توسط سرمایه‌گذار به سرمایه‌پذیر برای انجام دادن عمل مشخصی

نیست، بلکه موضوع این قرارداد تجميع دارایی‌های مالی و غیرمالی طرفین قرارداد برای اقدامات تجاری مشترکی است که سرمایه‌گذار وظیفه مدیریت و کنترل آن را بر عهده دارد. همچنین، قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر مطابق مطالب بیان‌شده در بخش نخست پژوهش، عقد عهده‌ی و معوض نیست درحالی‌که جعاله عقد عهده‌ی و معوض است. نکته دیگر اینکه، در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر پرداخت وجه توسط سرمایه‌گذار بلافاصله پس از انعقاد عقد انجام می‌شود و منوط به انجام دادن کار مشخصی توسط سرمایه‌پذیر نیست و اگر منوط به انجام دادن کاری باشد نیز این شرط در قالب شرط ضمن عقد است و مربوط به ماهیت قرارداد نیست درحالی‌که ماهیت جعاله متضمن معلق بودن پرداخت وجه پس از انجام دادن عمل مشخص توسط عامل است. افزون‌بر مطالب گفته‌شده، جعاله عقد تملیکی است که به موجب آن، اجرت به عامل تملیک می‌شود، اما در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر تملیک صورت نمی‌گیرد و نوعی مشارکت ایجاد می‌شود. در صورت فرض تملیک در قرارداد موضوع پژوهش نیز اموال تنها به شخصیت حقوقی شرکت تملیک می‌شوند که هدف از این تملیک، مشارکت سرمایه‌گذار در اقدامات تجاری است و ماهیت اجرت ندارد درحالی‌که این وجه در عقد جعاله ماهیت اجرت و حق‌العمل دارد. مجموع مطالب بالا حاکی است که قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با ماهیت عقد جعاله مغایرت دارد و مطابقت ندارد. افزون‌بر مطالب بالا باید گفت که برخی اندیشمندان جعاله را حسب مورد و در مصادیق متفاوت دارای ماهیت عقد، ایقاع یا تسبیب دانسته و تمام مصادیق جعاله را دارای ماهیت عقد معرفی نکرده‌اند (دادمرزی و حیدری، ۱۳۹۷، ص. ۷۶). یکی از استدلال‌های ایشان نیز عدم لزوم قبول در جعاله مطابق ماده ۵۶۱ قانون مدنی است. باید گفت که در فرض عقد نبودن جعاله، قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر به صورت قطعی ماهیت جعاله نخواهد داشت؛ زیرا قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عنایت به مطالب بخش نخست پژوهش حاضر، ماهیت عقد دارد و نیازمند توافق اراده سرمایه‌گذار و سرمایه‌پذیر است.

۴.۳. تطبیق قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر بر شرکت

برای تطبیق قرارداد موضوع پژوهش با شرکت در فقه امامیه و حقوق ایران در وهله نخست، عقد شرکت توصیف می‌شود و سپس به صورت تفصیلی ویژگی‌های اساسی شرکت و سرمایه‌گذاری خطرپذیر بر یکدیگر تطبیق داده خواهند شد.

ماده ۵۷۱ قانون مدنی شرکت را تعریف و مقرر کرده است «شرکت عبارت است از اجتماع حقوق مالکین متعدد در شیئی واحد به‌نحو اشاعه». این ماده نفس شرکت را تعریف کرده و منصرف از تعریف عقد شرکت است. باین‌حال، مراد عرف از استعمال لغت شرکت، عقد شرکت است و عقد شرکت را می‌توان قراردادی تعریف کرد که میان دو یا چند شخص در خصوص مال معینی منعقد می‌شود؛ به‌طوری‌که اثر آن قرارداد عبارت از مالکیت مشاع اشخاص متعدد در مال واحد است (نجفی کاشف‌الغطا، ۱۳۵۹ق، ج ۲، ص. ۲۰۰؛ نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۶، ص. ۲۸۴؛ ولویون و نجف‌زاده، ۱۴۰۱، ص. ۱۰۹).

مال موضوع عقد شرکت می‌تواند سه حالت عین، منفعت و حق داشته باشد (محقق ثانی کرکی، ۱۴۱۴ق، ج ۸، ص. ۹؛ طوسی، ۱۳۸۷ق، ج ۲، ص. ۳۴۳؛ ابن‌ادریس حلی، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص. ۳۹۸؛ کاتوزیان، ۱۳۶۸، ج ۲، صص. ۱۰-۱۱). نکته مهم در موضوع شرکت مالیت داشتن آن است و در صورتی‌که شیء موضوع عقد شرکت مالیت نداشته باشد، نمی‌تواند موضوع عقد شرکت قرار گیرد.

نکته شایان توجه دیگر در باب ماهیت شرکت این است که فقهای امامیه عقد شرکت را موضوعی شرعی و صحت آن را منوط به مشروعیت آن دانسته‌اند (حلی (علامه)، ۱۴۱۳ق، ج ۶، ص. ۲۳۰). این موضوع با عنایت به اثبات مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در تطبیق این قرارداد بر عقد شرکت حائز اهمیت است.

عقد شرکت به اقسامی تقسیم شده که عبارت از شرکت عنان، شرکت وجوه^۱، شرکت مفاوضه^۲ و شرکت ابدان^۳ است که حقوق‌دانان به تبعیت از فقه امامیه تنها شرکت عنان را صحیح قلمداد کرده و دیگر اقسام شرکت را باطل دانسته‌اند (شهید ثانی، ۱۴۱۰ق، ج ۴، صص. ۱۹۸-۱۹۹؛ جعفری

۱. شرکت وجوه، شرکتی است که مطابق آن، اشخاص دارای مال نیستند، اما دارای آبروی تجاری هستند. این اشخاص با یکدیگر در آبروی تجاری شریک می‌شوند (جلیلی و همکاران، ۱۳۹۸، ص. ۱۱۷).

۲. در شرکت مفاوضه، شرکا در مطالبات، دارایی‌ها و بدهی‌های حال و آینده به‌صورت کلی شریک می‌شوند و موضوع مشارکت ایشان مال قابل تعیین نیست (جلیلی و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۲۰۳).

۳. شرکت ابدان نیز شرکت اشخاص در خصوص کار مشترک خود و شریک بودن در دستمزد حاصل از کار مشترک است بدون اینکه هیچ مالی هنگام انعقاد شرکت ابدان وجود داشته باشد.

لنگرودی، ۱۳۷۹، ص. ۳۲۹). شرکت عنان نوعی از شرکت است که موضوع آن عبارت از شیء یا موضوع دارای مالیت اعم از اعیان، منافع و دیون است (گودرزی و علمی سولا، ۱۳۹۴، ص. ۱۰۲). ماده ۵۷۱ قانون مدنی و دیگر مواد این قانون تنها این نوع عقد شرکت را مورد توجه قرار داده و به دیگر اقسام شرکت اشاره نکرده است.

ویژگی ذاتی عقد شرکت، اشاعه است. اشاعه به معنای آمیختگی حقوق مالکان متعدد در هر جزء مال مشترک و انتشار هر حق در مجموع اجزا با حفظ اصالت مالکیت‌های جزء است؛ به‌گونه‌ای که تمییز ملک هریک از دیگری ممکن نباشد (کاتوزیان، ۱۳۶۸، ج ۲، صص. ۹-۱۱).

یکی دیگر از ویژگی‌های اساسی شرکت نیز عبارت از این است که شرکا در صورت داشتن حصه مساوی، در سود و زیان مساوی خواهند بود و اگر حصه متفاوت داشته باشند نیز به نسبت حصه خود در سود و زیان شریک خواهند بود (شهید ثانی، ۱۴۱۰ق، ج ۴، ص. ۲۰۰).

فقها به‌صورت مشترک سه عامل را سبب ایجاد شرکت دانسته‌اند که این عوامل عبارت‌اند از ارث، عقد و حيازت (ابن ادریس حلی، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص. ۳۹۸؛ طوسی، ۱۳۸۷ق، ج ۲، ص. ۳۴۳). در این میان، برخی دیگر از فقها مزج واقعی اموال را نیز به‌عنوان یکی دیگر از اسباب شرکت معرفی کرده‌اند (نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۶، ص. ۲۹۰؛ شهید ثانی، ۱۴۱۰ق، ج ۴، ص. ۱۹۷)؛ البته برخی فقهای متأخر بیان دیگری دارند؛ بدین‌گونه که شرکت را به دو نوع ظاهری و واقعی تقسیم می‌کنند که شرکت ظاهری از مزج اعتباری ناشی و شرکت واقعی از مزج واقعی ناشی می‌شود (هاشمی شاهرودی، ۱۴۳۴ق، ص. ۱۲). به‌طورکلی و برای جمع‌بندی در خصوص سبب تحقق شرکت باید گفت که سبب به وجود آمدن شرکت اختلاط و مزج اموال است؛ اعم از اینکه این اختلاط واقعی یا اعتباری باشد (عدل (منصورالسلطنه)، ۱۳۷۳، ص. ۳۰۴). در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر نیز سرمایه‌گذار مال و سرمایه خود را با سرمایه‌پذیر مزج و اختلاط می‌کند که این مزج در مواردی به‌صورت واقعی و در مواردی نیز به‌صورت اعتباری است که هر دو فرض سبب ایجاد اشاعه موضوع شرکت هستند.

عقد شرکت در اسلام یکی از احکام امضایی شمرده می‌شود که پیش از ظهور اسلام رواج داشته و شرع مقدس آن را تأیید و امضا کرده است. در این راستا، می‌توان به روایاتی که دلالت بر مشارکت رسول اکرم (صلی‌الله علیه و آله) با سائب‌بن‌ابی‌سائب پیش از ظهور اسلام دارد، اشاره

کرد^۱ (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۳، ص. ۴۵۱). همچنین، روایات متعددی از معصومان (علیهم‌السلام) وجود دارد که تشکیل شرکت در جامعه اسلامی را مورد تأیید قرار داده‌اند^۲ (ابن ابی‌جمهور، ۱۴۰۵ق، ج ۳، ص. ۲۴۵). همچنین، امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) با رسول اکرم (صلی‌الله علیه و آله) شریک بوده‌اند^۳ (ابن حیون، ۱۳۸۵ق، ج ۲، ص. ۸۵). این موضوع دلالت بر این دارد که صورت‌های عرفیه جدید از شرکت نیز می‌تواند با استناد به ادله شرعی مورد امضای شارع مقدس قرار گیرد که در فرض این بخش از پژوهش، قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر می‌تواند صورت جدیدی از عقد شرکت باشد که مورد امضای شرع قرار گرفته است.

با عنایت به مطالب بالا باید گفت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عقد شرکت تناسب بالایی دارد. این تناسب را می‌توان در چند محور موضوع قرارداد، مزج اموال در سرمایه‌گذاری خطرپذیر، طرفین قرارداد، اداره اموال مشاع، اثر قرارداد، اوصاف اساسی و... بررسی کرد که در ادامه به صورت تفصیلی مورد مذاقه قرار می‌گیرد.

۱.۴.۳. تطابق با موضوع شرکت

در مطالب پیش بیان شد که موضوع عقد شرکت عبارت از اموال است و در بخش نخست پژوهش حاضر نیز مشخص شد که یکی از ویژگی‌های اساسی قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر مسأله تأمین مالی است که از طریق پرداخت اموالی توسط سرمایه‌گذار به سرمایه‌پذیر و ایجاد مال مشترک انجام می‌شود. با عنایت به این نکته مشخص می‌شود که موضوع قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در بخش تأمین مالی با موضوع عقد شرکت مطابقت دارد. با این حال، موضوع قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر جزء دیگری در اداره کسب‌وکار توسط سرمایه‌گذار دارد که مطابقت آن با شرکت در ادامه پژوهش بررسی خواهد شد.

۱. «عَنِ السَّائِبِ بْنِ أَبِي السَّائِبِ قَالَ كُنْتُ شَرِيكًا لِلنَّبِيِّ صَلَّى فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَلَمَّا قَدِمَ يَوْمَ فَتَحِ مَكَّةَ قَالَ أَعْرِفْنِي قُلْتُ نَعَمْ أَنْتَ شَرِيكِي وَأَنْتَ خَيْرُ شَرِيكٍ كُنْتُ لَا تُوَارِي وَلَا تُمَارِي».

۲. «وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَدُ اللَّهِ عَلَى الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَتَخَاوُنَا».

۳. «رَوَيْنَا عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَآلِهِمْ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) أَجَازَ الشَّرْكََةَ فِي الرَّبَاعِ وَالْأَرْضَيْنِ وَاشْتَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَلِيًّا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي هَدْيِهِ».

۲.۴.۳. مسأله مزج اموال

در خصوص مسأله مزج اموال در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر و عقد شرکت دو وضعیت حقوقی متفاوت وجود دارد. وضعیت حقوقی نخست عبارت از فعالیت کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری خطرپذیر به عنوان شرکت مدنی و عدم ایجاد شخصیت حقوقی از طریق ایجاد شرکت‌های تجاری موضوع قانون تجارت است. از ظاهر ماده ۲۲۰ قانون تجارت^۱ استنباط می‌شود که کسب‌وکارهای نام‌برده در صورت اشتغال به فعالیت‌های تجاری موضوع ماده ۲ قانون تجارت از احکام شرکت تجاری تضامنی تبعیت می‌کنند، اما مطابق نظر حقوق‌دانان و برخلاف ظاهر ماده قانونی یادشده باید گفت که شرکت مدنی و کسب‌وکارهای یادشده خروج موضوعی از ماده ۲۲۰ قانون تجارت دارد و به علت عدم رعایت تشریفات قانونی و عدم توافق اراده شرکا، در صورت فعالیت تجاری نیز دلیلی بر شرکت تجاری بودن آن نیست (عیسایی تفرشی، ۱۳۷۹، ص. ۵۸). با عنایت به مطالب بالا، اگر کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری خطرپذیر در قالب شرکت مدنی فعالیت کند، تأمین مالی آن کسب‌وکار توسط سرمایه‌گذار همان مزج اموال موضوع عقد شرکت در فقه امامیه و نظام حقوقی ایران است. در این وضعیت باید گفت که اموال سرمایه‌گذار خطرپذیر با سرمایه‌پذیر امتزاج می‌یابد که این موضوع دلالت بر ماهیت عقد شرکت بودن قرارداد موضوع پژوهش دارد.

در وضعیت حقوقی دیگر، قرارداد موضوع بحث برای تأمین مالی شرکتی تجاری منعقد می‌شود. در این مورد، اگر شرکت تجاری موضوع سرمایه‌گذاری یکی از اقسام شرکت اموال مانند شرکت سهامی باشد، سرمایه‌گذار خطرپذیر تأمین مالی را از طریق خریداری سهام آن شرکت

۱. «هر شرکت ایرانی که فعلاً وجود داشته یا در آتیه تشکیل شود و با اشتغال به امور تجارتی خود را به صورت یکی از شرکت‌های مذکور در این قانون درنیاورد و مطابق مقررات مربوطه به آن شرکت عمل ننماید، شرکت تضامنی محسوب شده و احکام راجع به شرکت‌های تضامنی در مورد آن اجرا می‌گردد. هر شرکت تجارتی ایرانی مذکور در این قانون و هر شرکت خارجی که بر طبق قانون ثبت شرکت‌ها مصوب خرداد ۱۳۱۰ مکلف به ثبت است، باید در کلیه اسناد و صورت حساب‌ها و اعلانات و نشریات خطی یا چاپی خود در ایران تصریح نماید که در تحت چه نمره در ایران به ثبت رسیده [است] والا محکوم به جزای نقدی از دویست تا دو هزار ریال خواهد شد. این مجازات علاوه بر مجازاتی است که در قانون ثبت شرکت‌ها برای عدم ثبت مقرر شده [است].»

تجاری و با روش افزایش سرمایه انجام می‌دهد، اما اگر شرکت تجاری مربوط از اقسام شرکت اشخاص مانند شرکت با مسئولیت محدود، تضامنی، مختلط و... باشد، سرمایه‌گذار خطرپذیر تأمین مالی را از طریق خریداری سهم‌الشرکه آن شرکت تجاری انجام خواهد داد. در این وضعیت، تطبیق ماهیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عقد شرکت دارای چالش خواهد بود. مهم‌ترین چالش این موضوع عبارت از این است که در عقد شرکت مدنی، مزج اموال اشخاص متعدد است و شرکا به صورت مشاع مالک مال مشترک خواهند بود، اما در ظاهر وضعیت حقوقی شرکت‌های تجاری این موضوع صادق نیست و شخصیت حقوقی شرکت مالک مال به صورت غیر مشاع است. همچنین، در عقد شرکت مدنی، شرکا به اندازه حصة خود مالک مشاع مال مشترک هستند، اما در شرکت‌های تجاری مسأله متفاوت است و سهام‌داران تنها دارای حقوق مالی و غیرمالی در شرکت هستند که به معنای مالکیت اموال شرکت توسط سهام‌داران نیست (اسکینی، ۱۴۰۱، ج ۲، صص. ۹۳-۱۰۳). برای حل این چالش باید گفت که سهام‌داران مالک شخصیت حقوقی شرکت به عنوان موضوعی اعتباری هستند. حقوق سهام‌داران در اموال شرکت نیز تابع این حق مالکیت است و از این طریق سهام‌داران به صورت غیرمستقیم مالک مشاع اموال شرکت تجاری خواهند بود (جعفری خسروآبادی و شهیدی، ۱۳۹۴، صص. ۵۹-۶۰). مطابق این تحلیل است که فروش سهام شرکت به شخص دیگر مانند سرمایه‌گذار خطرپذیر به معنای فروش جزء مشاع شرکت تجاری به آن شخص خواهد بود و مالکیت سهام‌داران شرکت تجاری نیز ذیل مالکیت مشاع شرکای شرکت مدنی قابل تحلیل است. مزج اموال در این وضعیت از سرمایه‌گذاری خطرپذیر به صورت غیرمستقیم و با واسطه شخصیت حقوقی شرکت محقق می‌شود (جعفری خسروآبادی و شهیدی، ۱۳۹۴، صص. ۵۹-۶۰).

۳.۴.۳. طرفین عقد شرکت و قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر

در شرکت باید دو شریک یا بیشتر در مال مشترک مالکیت مشاع داشته باشند (حلی (محقق)، ۱۴۱۲ق، ج ۲، ص. ۲۳۴) که در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر نیز این حدنصاب دست‌کم با حضور یک شخص به عنوان سرمایه‌گذار و یک شخص به عنوان سرمایه‌پذیر و مشارکت آن‌ها رعایت شده است. از این رو در این موضوع نیز قرارداد موضوع پژوهش با عقد شرکت مطابقت دارد.

۴.۴.۳. اداره اموال مشاع در عقد شرکت و قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر

در خصوص جزء دیگر موضوع قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر یعنی مدیریت شرکت یا کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذار نیز باید گفت که اداره مال مشاع نیز به صورت کامل تابع اراده شرکاست که ضمن قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر نسبت به آن توافق می‌شود. در این راستا، ماده ۵۷۶ قانون مدنی مقرر کرده است: «طرز اداره کردن اموال مشترک تابع شرایط مقرر بین شرکا خواهد بود». این موضوع در فقه امامیه نیز مورد تأیید و اداره مال مشترک مطابق توافق و اذن تمام شرکاست (خمینی، ۱۳۹۲ الف، ج ۱، ص. ۶۶۳).

با عنایت به این ویژگی عقد شرکت و این نکته که قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر متضمن توافق طرفین برای اداره شرکت یا کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری و اعطای اختیارات مدیریتی به سرمایه‌گذار است، باید اذعان داشت که قراردادهای یادشده در این ویژگی نیز با یکدیگر مطابقت دارند. شایان توجه است که از نظر حقوق دانان، شرکت‌های تجاری نیز ماهیت شرکت دارند (اسکینی، ۱۴۰۱، ج ۲، صص. ۹-۱۰). از این رو موضوع اداره شرکت‌های تجاری تنها به واسطه قواعد آمره حقوقی مقید شده است و نافی اصل جریان قواعد عقد شرکت نیست.

۵.۴.۳. مطابقت در آثار

یکی از ویژگی‌ها و آثار عقد مشارکت شرکا در سود و زیان به نسبت حصه ایشان در مال مشترک است. در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر، سرمایه‌گذار نیز مانند دیگر شرکا به نسبت حصه خود از سود و زیان بهره‌مند خواهد شد که در این مورد نیز میان قراردادهای یادشده مطابقت وجود دارد. نکته شایان توجه اینکه، اگر سرمایه‌گذاری خطرپذیر با محوریت شرکت دانش‌بنیان از نوع شرکت سهامی انجام شده باشد، به طور معمول سرمایه‌گذار از طریق شرط دریافت سهام ممتاز سعی در دریافت سود سالانه بیشتر نسبت به دیگر سهام‌داران دارد؛ زیرا سهام ممتاز این امکان را به سرمایه‌گذار اعطا می‌کند که از سود سالانه بیشتری نسبت به سهام عادی برخوردار شود (اسکینی، ۱۴۰۱، ج ۲، ص. ۹۱). سهام ممتاز از قواعد حاکمیت شرکتی در نظام حقوقی ایران است، اما در فقه امامیه این موضوع با چالش‌هایی همراه است. برخی فقهای امامیه بیان کرده‌اند که اگر طرفین شرط کنند که سود مختلف ببرند درحالی‌که حصه مساوی دارند و استحقاق سود مختلف به علت نبود عوض وجود ندارد، در این مورد، اظهر، بطلان شرط است و به تبع بطلان

شرط به علت مخالفت شرط با مقتضای عقد، شرکت نیز باطل خواهد بود. این دسته از فقهای امامیه اظهار داشته‌اند که اگر برخی شرکا در قبال مال مشترک عملی انجام دهند، در ازای آن عمل مستحق اجرت هستند. در مقابل، برخی دیگر از فقهای امامیه شرط سود بیشتر برای یکی از شرکا را مطلقاً جایز دانسته و علت استنباط این حکم را عموم ادله وفا به عقود، المؤمنون عند شروطهم، اصالت اباحه و بنای عقد شرکت بر ارفاق بیان کرده‌اند (شهید ثانی، ۱۴۱۰ق، ج ۴، صص. ۲۰۱-۲۰۲).

مطابق شرحی که در بخش نخست پژوهش گذشت، سرمایه‌گذار در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر اقدامات مدیریتی زیادی در شرکت یا کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری انجام می‌دهد که این موضوع می‌تواند با هر دو مبنای فقهی یادشده برای دریافت سود بیشتر توسط سرمایه‌گذار مشروع قلمداد شود. از این رو اختصاص سهام ممتاز به سرمایه‌گذار خطرپذیر مغایرتی با مبانی فقهی عقد شرکت ندارد.

۶.۴.۳. مسأله اشاعه در مالکیت

اشاعه در مالکیت یا به عبارت دیگر، مالکیت مشاع مالکان متعدد در شیء واحد یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های شرکت است که در ماده ۵۷۱ قانون مدنی^۱ به صراحت مورد اشاره قرار گرفته است (کاتوزیان، ۱۳۶۸، ج ۲، صص. ۱۰-۱۱). فقهای امامیه نیز مالکیت مشاع را ویژگی ذاتی شرکت دانسته‌اند (نجفی، ۱۴۰۴ق، ج ۲۶، ص. ۲۸۴). با عنایت به این موضوع باید اذعان داشت که مطابقت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عقد شرکت در فقه امامیه و حقوق ایران مستلزم مطابقت در اشاعه در مالکیت نیز هست.

در بخش‌های پیش (بخش مسأله مزج اموال) تشریح شد که دو وضعیت حقوقی در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر وجود دارد که عبارت‌اند از سرمایه‌گذاری در شرکت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای تجاری. در گفتار یادشده بیان شد که تفاوت این دو وضعیت در شخصیت حقوقی شرکت‌های تجاری و عدم شخصیت حقوقی کسب‌وکارهای تجاری است. همچنین، مشخص شد که وضعیت حقوقی رابطه شرکا در کسب‌وکارهای تجاری عبارت از شرکت

۱. «شرکت عبارت است از اجتماع حقوق مالکین متعدد در شیء واحد به نحو اشاعه».

مدنی است و این موضوع مشمول ماده ۲۲۰ قانون تجارت نمی‌شود. تفصیل موضوع در بخش مسأله مزج اموال بررسی شده است و برای اختصار پژوهش از بیان دوباره آن مطالب خودداری می‌شود.

با عنایت به شرح یادشده، در مواردی که سرمایه‌گذار خطرپذیر در کسب کارهای تجاری فاقد شخصیت حقوقی سرمایه‌گذاری می‌کند، با توجه به ماهیت شرکت مدنی داشتن آن کسب‌وکارها باید گفت که وضعیت مالکیت سرمایه‌گذار و سرمایه‌پذیر در اموال کسب‌وکار عبارت از مالکیت مشاع و اشاعه است؛ زیرا تمام ارکان مالکیت مشاع اعم از مالکان متعدد، مالکیت آن‌ها در مال واحد و اشاعه در این حالت وجود دارد. ازاین‌رو مسأله اشاعه در مالکیت در این حالت از سرمایه‌گذاری خطرپذیر وجود دارد و قرارداد نام‌برده در این حالت با عقد شرکت در فقه امامیه و حقوق ایران مطابقت دارد.

مسأله در مواردی از سرمایه‌گذاری خطرپذیر است که سرمایه‌گذار در شرکت تجاری دارای شخصیت حقوقی مستقل قرارداد مورد بحث را منعقد می‌کند. در این موارد به‌ظاهر در ایجاد مالکیت مشاع اشکالی وجود دارد و آن اشکال عبارت از این است که مالک اموال شرکت تجاری، شخصیت حقوقی آن شرکت تجاری است و سرمایه‌گذار سهام‌دار آن شرکت تجاری محسوب می‌شود و مالک مشاع نیست. در پاسخ به این اشکال باید گفت که حقوق‌دانان معتقدند با عنایت به اصول حقوق اسلامی، شخصیت حقوقی شرکت تجاری در مالکیت سهام‌داران آن است. به‌عبارت‌دیگر، سهام‌داران مالک شخصیت حقوقی شرکت تجاری به‌عنوان موضوع اعتباری هستند و حقوق سهام‌داران در شرکت نیز تابع این حق مالکیت ایشان است. مطابق این تحلیل است که فروش سهام شرکت به شخص دیگری مانند سرمایه‌گذار خطرپذیر به معنای فروش جزء مشاع شرکت تجاری به آن شخص خواهد بود و سهام‌داران به‌صورت غیرمستقیم مالک مشاع اموال شرکت تجاری هستند (جعفری خسروآبادی و شهیدی، ۱۳۹۴، صص. ۵۹-۶۰). با عنایت به این تحلیل باید گفت که در موارد سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذار خطرپذیر در شرکت‌های تجاری و سهام‌دار شدن وی در آن شرکت نیز مالکیت مشاع وجود دارد و در این وضعیت نیز قرارداد موضوع پژوهش با شرکت مطابقت دارد.

۷.۴.۳. رویه‌های جاری در انعقاد قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر

در مبحث «ویژگی‌های اساسی» پژوهش حاضر گفته شد که تأمین مالی، مدیریت شرکت یا کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری، خروج سرمایه‌گذار و دیگر مسائل مربوط به موضوع قرارداد و خطر مالی بازگشت سرمایه از ویژگی‌های اساسی قرارداد موضوع پژوهش هستند. طبق رویه‌های جاری و عرف تجاری کشور، طرفین قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در این راستا توافقاتی ذیل قرارداد یادشده انجام می‌دهند که این توافقات قابلیت بررسی مطابقت یا عدم مطابقت با شرکت را دارند که در ادامه، دو مورد از مهم‌ترین آن‌ها به صورت بسیار مختصر بررسی خواهد شد.

الف. جلوگیری از رقیق شدن سهام سرمایه‌گذار: رقیق شدن سهام به این معناست که از طریق عرضه سهام جدید، عرضه اولیه سهام، صدور اوراق قرضه قابل تبدیل به سهام و... درصد سرمایه سهام‌دار یا شریک (سرمایه‌گذار خطرپذیر) نسبت به کل سرمایه شرکت یا کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد و به تبع آن، تأثیرگذاری سرمایه‌گذار در تصمیمات و مدیریت موضوع سرمایه‌گذاری خطرپذیر کاهش می‌یابد (نادعلی، ۱۳۹۸، ص. ۷). علت این توافق در قرارداد موضوع پژوهش لزوم حفظ انحصار سرمایه‌گذار خطرپذیر در مدیریت شرکت یا کسب‌وکار موضوع سرمایه‌گذاری است (هاشمی فیض‌آبادی و فیض‌آبادی، ۱۳۹۹، ص. ۲۴). تطبیق این موضوع با عقد شرکت در فقه امامیه و حقوق ایران از این‌روست که شرکای قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر از انعقاد عقد شرکت یا هرگونه عقد مشارکتی دیگر با شخص ثالث جلوگیری می‌کنند که در قالب شرط ترک فعل در فقه امامیه و حقوق ایران قابل تفسیر است. ماده ۲۳۴ قانون مدنی^۱ نیز این موضوع را جایز دانسته است.

ب. شرط انتخاب مدیران: سرمایه‌گذار خطرپذیر در ضمن قرارداد، انتخاب تعدادی از مدیران شرکت توسط خود را شرط می‌کند (کوپر، ۱۳۹۹، ص. ۳۱۵). این موضوع در حوزه اداره شرکت جای می‌گیرد که در بخش‌های پیش به تفصیل بررسی و مطابقت این محور با شرکت مشخص شد.

مطابق رویه‌های تجاری حاضر در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر توافقات متعدد دیگری

۱. «شرط بر سه قسم است: ۱- شرط صفت، ۲- شرط نتیجه [و] ۳- شرط فعل اثباتاً یا نفیاً. شرط فعل آن است که اقدام یا عدم اقدام به فعلی بر یکی از متعاملین یا بر شخص خارجی شرط شود».

مانند حق بازخرید سهام، عرضه عمومی سهام، لغو تصمیمات دیگر مدیران توسط سرمایه‌گذار خطرپذیر و... نیز وجود دارد، اما به علت خروج موضوعی از مسأله پژوهش حاضر و همچنین رعایت اختصار مطالب، از بیان و بررسی آن‌ها خودداری شده است.

نتیجه‌گیری

قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر یکی از قراردادهای نوین نظام حقوقی ایران شمرده می‌شود که مسأله مشروعیت آن در فقه امامیه و ماهیت آن در نظام فقهی و حقوقی کشور تعیین تکلیف نشده است که پژوهش حاضر درصدد بررسی مسائل یادشده نسبت به قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر در نظام فقه امامیه و حقوق جمهوری اسلامی ایران است.

پژوهش حاضر با بررسی شبهات غرری و سفهی بودن قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر، شبهات مبطل قرارداد بیان‌شده را در فقه امامیه رد و مشروعیت این قرارداد را با استناد به اصل صحت قراردادها، عموم آیه *أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ*، قاعده سوق‌المسلمین و اصل حلیت اثبات کرده است. اثبات مشروعیت قرارداد موضوع پژوهش با صحت این قراردادها در فقه امامیه و به تبع آن در حقوق ایران ملازمه دارد. ازاین‌رو اثبات مشروعیت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر پایه و مبنای اساسی بررسی ماهوی این قرارداد است.

پس از اثبات مشروعیت قرارداد موضوع پژوهش در فقه امامیه، مطابقت قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر با عقود معین مختلف ازجمله بیع، مضاربه، جعاله و شرکت بررسی شد که درنهایت، ماهیت قرارداد مورد بحث بنا به ادله زیر مطابق عقد شرکت دانسته شد.

۱. موضوع قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر عبارت از تأمین مالی و به‌صورت کلی اموال است که این موضوع در عقد شرکت (خصوصاً شرکت عنان) نیز به‌عنوان موضوع عقد شناخته می‌شود.
۲. سبب اصلی ایجاد و تحقق شرکت مزج اموال (اعم از مزج واقعی یا اعتباری) است که در قرارداد موضوع پژوهش نیز سرمایه‌گذار و سرمایه‌پذیر اموال خود را با یکدیگر مزج می‌کنند.
۳. در عقد شرکت دست‌کم باید دو شریک وجود داشته باشند که مالک مشاع اموال شمرده شوند. این حد نصاب شرکا در قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر نیز وجود دارد.
۴. اداره اموال مشترک در عقد شرکت و قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر مطابق توافق طرفین انجام می‌شود.

۵. قرارداد موضوع پژوهش در مهم‌ترین اثر یعنی تقسیم سود و زیان بر اساس حصة مشاع شرکا، با آثار عقد شرکت مطابقت دارد.
۶. طرفین قرارداد سرمایه‌گذاری خطرپذیر مانند عقد شرکت مالک مشاع اموال مشترک مزج شده خواهند بود. این مالکیت مشاع ویژگی اساسی عقد شرکت در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران است.

منابع

- (۱) قرآن کریم.
- (۲) صحیفه‌الامام‌الرضا (علیه‌السلام) (۱۴۰۶ق). مشهد: کنگره جهانی حضرت رضا (علیه‌السلام).
- (۳) ابن ابی‌جمهور، محمدبن‌زین‌الدین (۱۴۰۳ق). عوالی‌الثالی‌العزیزیه فی‌الاحادیث‌الدینیة (جلد ۲). قم: مؤسسه سیدالشهدا (علیه‌السلام).
- (۴) ابن ابی‌جمهور، محمدبن‌زین‌الدین (۱۴۰۵ق). عوالی‌الثالی‌العزیزیه فی‌الاحادیث‌الدینیة (جلد ۳). قم: دار سیدالشهدا (علیه‌السلام) للنشر.
- (۵) ابن‌ادریس‌حلی، محمدبن‌منصوربن‌احمد (۱۴۱۰ق). السرائر‌الحاوی لتحریر‌الفتاوی (جلد ۲). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- (۶) ابن‌بابویه، محمدبن‌علی (۱۴۰۴ق). من‌لایحضره‌الفقیه (جلد ۳). قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- (۷) ابن‌بابویه، محمدبن‌علی (بی‌تا). عیون‌اخبار‌الرضا (علیه‌السلام) (جلد ۲). تهران: جهان.
- (۸) ابن‌حیون، نعمان‌بن‌محمد (۱۳۸۵ق). دعائم‌الاسلام (جلد ۲). قم: مؤسسه آل‌البیت (علیهم‌السلام).
- (۹) ابن‌منظور، محمدبن‌مکرم (بی‌تا). لسان‌العرب (جلد ۵). بیروت: دارالفکر.
- (۱۰) اسکینی، ربیعا (۱۴۰۱). حقوق تجارت شرکت‌های تجاری (جلد ۲). تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم اسلامی و انسانی.
- (۱۱) اسلامی‌بیدگلی، غلامرضا و کاظمیان، مهدی (۱۳۸۴). طراحی‌الگوی صندوق سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر با توجه به فقه امامیه. فصلنامه تحقیقات مالی، شماره ۲۰، صص. ۲۶-۳.
- (۱۲) اگمون، تامیر و شوگرن، استفان (۱۳۹۶). سرمایه‌گذاری جسورانه و فرایند مبتکرانه (روح‌الله کهن‌هوش‌نژاد، رضا جهان‌بین و رضا محمدیان‌امیری، مترجمان). تهران: چالش.
- (۱۳) امامی، حسن (بی‌تا). حقوق مدنی (جلد ۲). تهران: اسلامی.
- (۱۴) امیری، حسین و قلیچ، وهاب (۱۳۹۸). رهیافتی ریاضی بر استراتژی خروج در الگوی سرمایه‌گذاری خطرپذیر اسلامی». نشریه اقتصاد اسلامی، ۷۴ (۱۹)، صص. ۱۷۹-۲۰۹.
- (۱۵) انتظام، سیدمحمد (۱۳۹۶). بررسی کارایی «تعریف به ذاتیات» با تأملی در پیش‌فرض‌های فلسفی آن. دوفصلنامه علمی هستی و شناخت، ۴ (۷)، صص. ۲۱-۴۰. doi: 10.22096/ek.2017.33428
- (۱۶) انجمن صنفی کارفرمایی صندوق‌ها و نهادهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر کشور (۱۴۰۱). گزارش عملکرد اعضای انجمن در سال ۱۴۰۱ (ششمین دوره انجمن سرمایه‌گذاری خطرپذیر). تهران.
- (۱۷) انصاری، مرتضی‌بن‌محمدامین (بی‌تا). فرائد‌الاصول (جلد ۲). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به

جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

۱۸) جبل عاملی، محمدسعید و آزادگان مهر، ماندانا (۱۳۸۹). الگوی حمایت از شکل‌گیری شرکت‌های انشعایی دانشگاهی با سازوکار سرمایه‌گذاری خطرپذیر؛ مطالعه موردی: دانشگاه علم و صنعت ایران. نشریه سیاست علم و فناوری، ۹ (۱)، صص. ۱۵-۲۸.

۱۹) جرجانی، علی‌بن محمد (۱۳۷۰). کتاب التعریفات. تهران: ناصر خسرو.

۲۰) جعفری خسروآبادی، نصرالله و شهیدی، سیدمرتضی (۱۳۹۴). بازپژوهی فقهی-حقوقی ماهیت اوراق سهام و قرارداد واگذاری آن. تحقیقات مالی اسلامی، شماره ۹، صص. ۳۷-۶۴. doi: 10.30497/ifr.2015.1792

۲۱) جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۹). مجموعه محشی قانون مدنی. تهران: گنج دانش.

۲۲) جلیلی، مهدی، طباطبایی، سیدمحمدصادق و محمدی، میثم (۱۴۰۰). تحلیل فقهی-حقوقی صحت یا عدم صحت شرکت مفاوضه در فقه مذاهب اسلامی. نشریه فقه مقارن، ۱۸، صص. ۲۰۱-۲۲۲.

۲۳) چینی‌ساز، مائده، محمدی، امید و شعبانی، قاسم (۱۴۰۱). مجرای اصل صحت در معاملات با تأکید بر امکان جریان آن در شبهات حکمیه. نشریه تمدن حقوقی، ۵ (۱۰)، صص. ۳۳۹-۳۵۸. doi: 10.22034/lc.2022.144615

۲۴) حر عاملی، محمدبن حسن (۱۴۱۶ق). تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة (جلدهای ۲۱ و ۲۳). قم: مؤسسه آل‌البیت (علیهم‌السلام) لاحیاء التراث.

۲۵) حسینی مراغی، عبدالفتاح‌بن علی (۱۴۱۷ق). العناوین الفقہیة (جلد ۲). قم: مؤسسه نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

۲۶) حلی (علامه)، حسن‌بن یوسف‌بن مطهر (۱۴۱۳ق). مختلف الشیعة فی احکام الشریعة (جلد ۶). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

۲۷) حلی (محقق)، جعفر بن حسن (۱۳۷۶). المختصر النافع فی فقه الامامیه (جلد ۱). قم: مطبوعات دینی.

۲۸) حلی (محقق)، نجم‌الدین جعفر بن حسن (۱۴۱۲ق). نکت‌النهاية؛ النهایة و نکتها (جلد ۲). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

۲۹) حلی، حسین (بی‌تا). بحوث فقهیه. بی‌جا: مؤسسه المنار.

۳۰) حیدری سورشجانی، مه‌ناز و محمدی، پرستو (۱۳۹۴). عدم تقارن اطلاعاتی در سرمایه‌گذاری خطرپذیر؛ تأملی در چهارچوب عقد شرکت و مضاربه. فصلنامه اقتصاد اسلامی، ۱۵ (۵۸)، صص. ۱۵۳-۱۷۷.

۳۱) خمینی، روح‌الله (۱۳۹۲ الف). تحریر الوسیلة (جلد ۱). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت‌الله علیه).

(۳۲) خمینی، روح الله (۱۳۹۲ ب). کتاب البیع (جلد ۲). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت الله علیه).

(۳۳) خویی، سیدابوالقاسم (۱۴۱۰ ق). منهاج الصالحین (جلد ۲). قم: مؤسسه احیاء الآثار الامام الخویی.

(۳۴) خویی، سیدابوالقاسم (۱۴۱۷ ق). مصباح الفقاهة (جلد ۵). قم: انصاریان.

(۳۵) خویی، سیدابوالقاسم (۱۴۱۸ ق). موسوعة الامام الخویی (جلد ۳۷). قم: مؤسسه احیاء الآثار الامام الخویی.

(۳۶) دادمهری، سیدمهدی و حیدری اعظم (۱۳۹۷). مطالعه تطبیقی ماهیت جعاله در فقه امامیه، حقوق ایران و غرب. نشریه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، شماره ۱۶، صص. ۵۷-۸۰. doi: 10.22091/csiw.2019.1991.1194

(۳۷) درویشی، بابک و فیاضی، روح الله (۱۳۹۱). قرارداد بیع متقابل. آموزه‌های فقه مدنی، شماره ۶، صص. ۸۹-۱۱۴.

(۳۸) ذهنی تهرانی، محمدجواد (۱۳۶۶). المباحث الفقهیة فی شرح الروضة البهیة (جلد ۱۱). قم: وجدانی.

(۳۹) رفیعی، پروانه (۱۳۹۹). ماهیت حقوقی قراردادهای تجاری‌سازی دارایی فکری با تمرکز بر سرمایه‌گذاری خطرپذیر (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). قابل‌بازیابی از گنج، پایگاه اطلاعات علمی ایران.

(۴۰) زایسبرگر، کلودیا، پراول، مایکل و وایت، بوئن (۱۴۰۰). سرمایه‌گذاری خصوصی از سرمایه‌گذاری خطرپذیر تا تملک (داوود دانش‌جعفری، امیرحسین جهانی‌کیا و فائزه‌السادات سجادیان، مترجمان). تهران: نور علم.

(۴۱) زمخسری، محمدبن عمر (۱۹۷۹ م). اساس البلاغة. بیروت: دار صادر.

(۴۲) سلطانی، محمد و اعظم‌پور، محمدطاهر (۱۳۹۸). توافقات کنترل در قراردادهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر. نشریه تحقیقات حقوقی، ۸۸ (۲۲)، صص. ۲۰۱-۲۲۸. doi: 10.29252/lawresearch.22.88.201

(۴۳) سیفی، علی‌اکبر (۱۴۲۵ ق). مبانی الفقه‌الفعال فی القواعد الفقهیة الاساسیة (جلد ۱). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

(۴۴) شهید اول، محمدبن مکی (۱۴۳۰ ق). موسوعة الشہید الاول (جلدهای ۱۳ و ۱۴). قم: مکتب الاعلام الاسلامی فی الحوزة العلمیة.

(۴۵) شهید ثانی، زین‌الدین بن علی (۱۴۱۰ ق). الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة (جلدهای ۳ و ۴). قم: کتاب‌فروشی داوری.

(۴۶) شهید ثانی، زین‌الدین بن علی (بی‌تا). فوائد القواعد. قم: مؤسسه نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین

حوزه علمیه قم.

(۴۷) شهیدی، مهدی (۱۴۰۱). حقوق مدنی ۶. تهران: مجد.

(۴۸) صفایی، سیدحسین (۱۳۹۱). نگاهی دیگر به ضابطه کفایت علم اجمالی در «مورد معامله»؛ تفسیر ماده ۲۱۶ قانون مدنی بر مبنای قاعده غرر. تحقیقات حقوقی، شماره ۵۹، صص. ۴۱-۶۱.

(۴۹) طاهری، حبیب‌الله (۱۴۱۸ق). حقوق مدنی (جلد ۴). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

(۵۰) طباطبایی، سیدمحمدحسین (۱۳۷۸). ترجمه تفسیر المیزان (محمدباقر موسوی، مترجم). (جلد ۲). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

(۵۱) طوسی، محمدبن حسن (۱۳۶۳). الاستبصار فیما اختلف الاخبار (جلد ۳). تهران: دارالکتب الاسلامیه.

(۵۲) طوسی، محمدبن حسن (۱۳۸۷ق). المبسوط فی فقه الامامیه (جلد ۲). تهران: المكتبة المرتضوية لاحیاء الآثار الجعفرية.

(۵۳) طوسی، محمدبن حسن (۱۴۰۰ق). النهایة فی مجرد الفقه والفتاوی. بیروت: دارالکتب العربی.

(۵۴) طوسی، محمدبن حسن (۱۴۰۷ق). الخلاف (جلد ۳). قم: مؤسسه نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

(۵۵) عدل (منصورالسلطنه)، سیدمصطفی (۱۳۷۳). حقوق مدنی. قزوین: بحر العلوم.

(۵۶) عشقی، نسیم و همکاران (۱۳۹۵). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر رهبری کارآفرینانه در کسب‌وکارهای نوپای فین‌تک. مطالعات رفتاری در مدیریت، شماره ۱۳، صص. ۳۱-۴۳.

(۵۷) علم‌الهدی، علی‌بن حسین (سیدمرتضی) (۱۴۰۵ق). رسائل الشریف‌المرتضی (جلد ۲). قم: دارالقرآن الکریم.

(۵۸) عمیدی، سیدعمیدالدین‌بن محمد (۱۴۱۶ق). کنز الفوائد فی حل مشکلات القواعد (جلد ۱). قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

(۵۹) عیسایی تفرشی، محمد (۱۳۷۹). مفهوم و قلمرو ماده ۲۰۰ قانون تجارت ۱۳۱۱. نشریه مدرس علوم انسانی، ۱۴ (۴)، صص. ۳۹-۶۲.

(۶۰) فاضل لنکرانی، محمدجواد (۱۳۹۶). مکاسب محرمة (جلد ۱). قم: مرکز فقهی ائمه اطهار (علیهم‌السلام).

(۶۱) فراهیدی، خلیل‌بن احمد (۱۴۱۰ق). العین (جلد ۴). قم: مؤسسه دارالهجرة.

(۶۲) کاتوزیان، ناصر (۱۳۶۸). حقوق مدنی (عقود معین) (جلد ۲). تهران: گنج دانش.

(۶۳) کاردان، بهزاد، صالحی، مهدی و کلاته، حسین (۱۳۹۵). رابطه بین اظهارنظر حسابرس، اقلام تعهدی

- اختیاری و ریسک مالی. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، شماره ۳۱، صص ۱۱۱-۱۲۵.
- (۶۴) کوپر، اسکات (۱۳۹۹). سرمایه‌گذاری خطرپذیر؛ رازهای جاده سندهیل (وحید فخر، مترجم). تهران: نوین توسعه.
- (۶۵) کیدری، قطب‌الدین محمد بن حسین (۱۴۱۶ق). اصباح الشیعة بمصباح الشریعة. قم: مؤسسه امام صادق (علیه السلام).
- (۶۶) گودرزی، زهرا و باقری، محمود (۱۳۹۶). جایگاه رهن دین در سرمایه‌گذاری و تأمین منابع مالی با نگاهی اجمالی به رهن دین در صنعت نفت. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۸۰ (۲۰)، صص. ۴۳-۶۴. doi: 10.22034/jlr.2018.111885.1062
- (۶۷) گودرزی، سیاوش و علمی سولا، محمدرضا (۱۳۹۴). بازخوانی فقهی-حقوقی شرکت‌های اعمال، مفاوضه و وجوه. نشریه آموزه‌های فقه مدنی، شماره ۱۲، صص. ۹۷-۱۱۷.
- (۶۸) متریک، اندرو و یاسودا، اپاکو (۱۳۹۱). سرمایه‌گذاری مخاطره‌آمیز و تأمین مالی نوآوری (رضا جمالی و فردیس صمصامی، مترجمان). تهران: به‌آوران.
- (۶۹) مجلسی، محمدتقی بن مقصود علی (۱۴۰۶ق). روضة المتقین فی شرح من لایحضره الفقیه (جلد ۷). ایران: بنیاد فرهنگ اسلامی کوشانپور.
- (۷۰) محقق کرکی، علی بن حسین (۱۴۰۹ق). رسائل المحقق الکرکی (جلد ۱). قم: انتشارات آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی (رحمت‌الله علیه).
- (۷۱) محقق کرکی، علی بن حسین (۱۴۱۴ق). جامع المقاصد فی شرح القواعد (جلد ۸). قم: مؤسسه آل‌البیت (علیهم السلام).
- (۷۲) مروج، حسین (۱۳۷۹). اصطلاحات فقهی شامل ۶۵۰۰ واژه و اصطلاح فقهی از طهارت تا دیات. قم: بخشایش.
- (۷۳) مصطفوی، محمدکاظم (۱۴۲۱ق). القواعد الفقهیه. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- (۷۴) مصطفی، ابراهیم (۱۹۸۹م). المعجم الوسیط (جلد ۲). استانبول: دارالدعوه.
- (۷۵) موسویان، سیدعباس، حسن‌زاده سروستانی، حسین و نیکومرام، هاشم (۱۳۹۳). تحلیل سهام عادی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در جایگاه مبیع در عقد بیع بر اساس فقه امامیه. نشریه تحقیقات مالی اسلامی، ۷، صص. ۴۴-۵.
- (۷۶) میرزای قمی، ابوالقاسم بن محمد حسن (۱۳۷۱). جامع‌الشتات (جلد ۳). تهران: کیهان.
- (۷۷) نادعلی، نگین (۱۳۹۸). توافق‌نامه سهام‌داران در سرمایه‌گذاری خطرپذیر (پایان نامه کارشناسی ارشد).

- قابل بازیابی از گنج، پایگاه اطلاعات علمی ایران.
- (۷۸) نجفی کاشف الغطا، محمد بن علی بن محمد رضا (۱۳۵۹ق). تحریر المجله (جلد ۲). نجف: مکتبه المرتضویه.
- (۷۹) نجفی، محمد حسن (۱۴۰۴ق). جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام (جلد ۲۶). بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- (۸۰) نجفی، محمد حسن (بی‌تا). جواهر الکلام (ط. القدیمه) (جلدهای ۲۲ و ۲۴). بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- (۸۱) نراقی، مولا احمد (۱۴۰۸ق). عوائد الایام (جلد ۱). قم: مکتبه بصیرتی (به نقل از: کتابخانه دیجیتالی مدرسه فقاقت).
- (۸۲) نعمتی کلکانی، نازنین (۱۳۹۸). مطالعه تطبیقی سرمایه‌گذاری خطرپذیر در حقوق انگلستان و ایران (پایان نامه کارشناسی ارشد). قابل بازیابی از گنج، پایگاه اطلاعات علمی ایران.
- (۸۳) نوری، حسین بن محمد تقی (۱۴۰۸ق). مستدرک الوسائل (جلد ۱۳). بیروت: مؤسسه آل‌البیت (علیهم‌السلام) لاحیاء التراث.
- (۸۴) هاشمی شاهرودی، سید محمود (۱۳۸۲ق). فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم‌السلام) (جلد ۴). قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت (علیهم‌السلام).
- (۸۵) هاشمی شاهرودی، سید محمود (۱۴۳۴ق). کتاب الشریکه. قم: مؤسسه الفقه و معارف اهل‌البیت (علیهم‌السلام).
- (۸۶) هاشمی فیض‌آبادی، سید مهدی و فیض‌آبادی، اکرم (۱۳۹۹). ارتباط بین سهام‌داران کنترلی و هم‌زمانی قیمت سهام در بورس اوراق بهادار ایران. مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه، شماره ۲۱، صص. ۱۹-۳۴.
- (۸۷) هاشمی نکو، سیدعلیرضا و سازگاری اردکانی، سعید (۱۳۹۵). سرمایه‌گذاری خطرپذیر از نظریه تا عمل. تهران: سیدعلیرضا هاشمی‌نکو.
- (۸۸) ولویون، رضا و نجف‌زاده، علی (۱۴۰۱). تحلیل فقهی-حقوقی عقد شرکت مدنی با تأکید بر خلاها و ضرورت‌ها. پژوهش حقوق خصوصی، شماره ۳۹، صص. ۱۴۲-۱۰۳. ۱۴۲-۱۰۴. doi: 10.22054/jplr.2023.61630.2584
- (۸۹) یزدی، محمد کاظم بن عبدالعظیم (۱۳۹۲). العروة الوثقی (شرح امام خمینی (رحمت‌الله علیه)) (جلد ۲). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت‌الله علیه).

- <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352673423000136>
- 91) Cherney, M. (2020). Facebook has made hugely successful deals. Now it's starting a venture capital arm. Barron's.
<https://www.barrons.com/articles/facebook-is-starting-its-own-venture-capital-arm-to-build-on-successes-like-instagram-and-whatsapp-51591903919>
 - 92) Cooiman, F. (2022). Imprinting the economy: The structural power of venture capital. *Economy and Space*, 56(2), 586–602.
<https://doi.org/10.1177/0308518X211071093>
 - 93) Ferreira, R., & Pereira, P. (2021). A dynamic model for venture capitalists' entry–exit investment decisions. *European Journal of Operational Research*, 290(2), 779–789. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2020.08.017>
 - 94) Gonzalez, M. (2023). M12 ventures down a new path. Official Microsoft Blog.
<https://blogs.microsoft.com/blog/2023/01/05/m12-ventures-down-a-new-path/>
 - 95) Jouaber-Snoussi, K., & Mehri, M. (2012). Agency problems in venture capital contracts: Islamic profit-sharing ratio as a screening device. Manuscript, 1–33.
 - 96) Kaplan, S., & Strömberg, P. (2002). Financial theory meets the real world: An empirical analysis of venture capital contracts. *Review of Economic Studies*, 70(2), 81–315. <https://doi.org/10.1111/1467-937X.00210>
 - 97) Metrick, A., & Yasuda, A. (2021). *Venture capital & finance of innovation* (3rd ed.). India: Lise Johnson.
 - 98) Megginson, W. (2005). Toward a global model of venture capital. *Journal of Applied Corporate Finance*, 16(1), 89–107. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6622.2005.tb00522.x>
 - 99) OECD. (2021). *Venture capital investments in artificial intelligence*. Paris, France: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264354626-en>
 - 100) OECD. (1996). *Venture capital and innovation*. Paris, France: OECD Publishing.
 - 101) Pearce, S., & Barnes, S. (2006). *Raising venture capital*. Chichester, England: John Wiley & Sons.
 - 102) Tykvová, T. (2007). What do economists tell us about venture capital contracts? *Journal of Economic Surveys*, 21(1), 65–89.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2007.00502.x>
 - 103) Oxford Learners' Dictionaries. (2023). Venture capital. [Oxfordlearnersdictionaries.com. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/venture-capital?q=Venture+capital](https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/venture-capital?q=Venture+capital)
 - 104) Metrick, A., & Yasuda, A. (2021). *Venture capital & finance of innovation* (3rd ed.). India: Lise Johnson.
 - 105) Megginson, W. (2005). Toward a global model of venture capital. *Journal of Applied Corporate Finance*, 16(1), 89–107. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6622.2005.tb00522.x>
 - 106) OECD. (2021). *Venture capital investments in artificial intelligence*. Paris, France: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264354626-en>

- 107) OECD. (1996). Venture capital and innovation. Paris, France: OECD Publishing.
- 108) Pearce, S., & Barnes, S. (2006). Raising venture capital. Chichester, England: John Wiley & Sons.
- 109) Tykvová, T. (2007). What do economists tell us about venture capital contracts? *Journal of Economic Surveys*, 21(1), 65–89.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2007.00502.x>

References

- 1) The Holy Quran.
- 2) Şahīfat al-Imām al-Riḍā (PBUH) (1406 AH/1986). Mashhad: Kongra Jahānī Ḥadrat Riḍā ('alayhi al-salām) [in Arabic].
- 3) Adl (Manşūr al-Saltāneh), Sayyed Moştafā (1373 SH/1994). Ḥuqūq-e Madānī [Civil Law]. Qazvīn: Baḥr al-'Ulūm [in Persian].
- 4) Agmon, Tamir and Shugren, Stefan (1396 SH/2017). Sermāye-gozārī-e jasurāneh va farāyand-e mobtakarāneh [Venture Capital and the Innovative Process] (Rūḥullāh Kohan-Hūš-Nežād, Reżā Jahānbīn, and Reżā Moḥammadīān Amīrī, trans.). Tehran: Chāleš [in Persian].
- 5) Alam al-Hudā, 'Alī ibn al-Ḥusayn (Sayyid al-Murtaḍā) (1405 AH/1985). Rasā'il al-Sharīf al-Murtaḍā (Vol. 2). Qom: Dār al-Qur'ān al-Karīm [in Arabic].
- 6) Al-Ḥillī (al-'Allāma), Ḥasan ibn Yūsuf ibn Muṭahhar (1413 AH/1992). Mukhtalaḥ al-Shī'a fī Ahkām al-Sharī'a (Vol. 6). Qom: Daftar Intishārāt Islāmī, affiliated with Jāmi'a Mudarrisīn Ḥawza 'Ilmiyya Qom [in Arabic].
- 7) Al-Ḥillī (al-Muḥaqqiq), Ja'far ibn Ḥasan (1376 SH/1997). al-Mukhtaṣar al-Nāfi' fī Fiqh al-Imāmiyya (Vol. 1). Qom: Maṭbū'āt Dīnī [in Arabic].
- 8) Al-Ḥillī (al-Muḥaqqiq), Najm al-Dīn Ja'far ibn Ḥasan (1412 AH/1991). Nukat al-Nihāya; al-Nihāya wa Nukatuhā (Vol. 2). Qom: Daftar Intishārāt Islāmī, affiliated with Jāmi'a Mudarrisīn Ḥawza 'Ilmiyya Qom [in Arabic].
- 9) Al-Ḥillī, Ḥusayn (n.d.). Buḥūth Fiqhiyya. N.p.: Mu'assasat al-Manār [in Arabic].
- 10) Al-Ḥurr al-'Āmilī, Muḥammad ibn al-Ḥasan (1416 AH/1995). Tafṣīl Wasā'il al-Shī'a ilā Tahṣīl Masā'il al-Sharī'a (Vols. 21 and 23). Qom: Mu'assasat Āl al-Bayt ('alayhim al-salām) li-Iḥyā' al-Turāth [in Arabic].
- 11) Al-Ḥusaynī al-Marāghī, 'Abd al-Fattāḥ ibn 'Alī (1417 AH/1996). al-'Anāwīn al-Fiqhiyya (Vol. 2). Qom: Mu'assasat Nashr al-Islāmī, affiliated with Jāmi'a Mudarrisīn Ḥawza 'Ilmiyya Qom [in Arabic].
- 12) Al-Khū'i, Sayyid Abū al-Qāsim (1410 AH/1990). Minhāj al-Şāliḥīn (Vol. 2). Qom: Mu'assasa Iḥyā' al-Āthār al-Imām al-Khū'i [in Arabic].
- 13) Al-Khū'i, Sayyid Abū al-Qāsim (1417 AH/1996). Mişbāḥ al-Fiqhah (Vol. 5). Qom: Anşāriyān [in Arabic].
- 14) Al-Khū'i, Sayyid Abū al-Qāsim (1418 AH/1997). Mawsū'at al-Imām al-Khū'i (Vol. 37). Qom: Mu'assasa Iḥyā' al-Āthār al-Imām al-Khū'i [in Arabic].
- 15) Al-Shahīd al-Awwal, Muḥammad ibn Makkī (1430 AH/2009). Mawsū'at al-Shahīd al-Awwal (Vols. 13 and 14). Qom: Maktab al-'Ilām al-Islāmī fī al-Ḥawza al-'Ilmiyya [in Arabic].
- 16) Al-Shahīd al-Thānī, Zayn al-Dīn ibn 'Alī (1410 AH/1990). al-Rawḍa al-Bahiyya fī Sharḥ al-Lum'a al-Dimashqiyya (Vols. 3 and 4). Qom: Kitābfurūshī Dāvarī [in Arabic].
- 17) Al-Shahīd al-Thānī, Zayn al-Dīn ibn 'Alī (n.d.). Fawā'id al-Qawā'ī Qom: Mu'assasa Nashr al-Islāmī, affiliated with Jāmi'a Mudarrisīn Ḥawza 'Ilmiyya Qom [in Arabic].
- 18) Al-Ṭūsī, Muḥammad ibn al-Ḥasan (1387 AH/1968). al-Mabsūṭ fī Fiqh al-Imāmiyya (Vol. 2). Tehrān: al-Maktaba al-Murtaḍawiyya li-Iḥyā' al-Āthār al-

- Ja'fariyya [in Arabic].
- 19) Al-Ṭūsī, Muḥammad ibn al-Ḥasan (1400 AH/1979). al-Nihāya fī Mujarrad al-Fiqh wa al-Fatāwā. Beirut: Dār al-Kitāb al-'Arabī [in Arabic].
 - 20) Al-Ṭūsī, Muḥammad ibn al-Ḥasan (1407 AH/1986). al-Khilāf (Vol. 3). Qom: Mu'assasa Nashr al-Islāmī, affiliated with Jāmi'a Mudarrisīn Ḥawza 'Ilmiyya Qom [in Arabic].
 - 21) Al-Zamakhsharī, Muḥammad ibn 'Umar (1979). Asās al-Balā Beirut: Dār Ṣādir [in Arabic].
 - 22) Amīdī, Sayyid 'Amīd al-Dīn ibn Muḥammad (1416 AH/1995). Kanz al-Fawā'id fī Ḥall Mushkilāt al-Qawā'id (Vol. 1). Qom: Daftar al-Intishārāt al-Islāmī, affiliated with Jāmi'a Mudarrisīn Ḥawza 'Ilmiyya Qom [in Arabic].
 - 23) Amīrī, Ḥosayn and Qolič, Vahhāb (1398 SH/2019). Rahiāfti riāzi bar estrātezi-e ḵorūj dar olgū-ye sermāye-gozāri-e ḵaṭarpazir-e eslāmī [A Mathematical Approach to Exit Strategy in Islamic Venture Capital Model]. Našriye-ye Eqtesād-e Eslāmī [Journal of Islamic Economics], 74 (19), pp. 179-209 [in Persian].
 - 24) Anjoman-e Šenfi-e Kārfaramāyi Šandūqhā va Nahādihā-ye Sermāye-gozāri-ye Ḵaṭarpazir-e Kešvar (1401 SH/2022). Gozāreš-e 'Amalkard-e A'zā-ye Anjoman dar Sāl-e 1401 (Šešomīn Dowre-ye Anjoman-e Sermāye-gozāri-e Ḵaṭarpazir) [Performance Report of the Association Members in 1401 (Sixth Period of the Venture Capital Association)]. Tehran [in Persian].
 - 25) Anšārī, Mortazā ben Muḥammad Amīn (n.d.). Farā'id al-Uṣūl (vol. 2). Qom: Daftar Intiṣārāt Islāmī [in Arabic].
 - 26) Balz, F. P., Brinkmann, F., & Kanbach, D. (2023). The impact of independent and heterogeneous corporate venture capital on firm efficiency. Journal of Business Venturing Insights, 19(3), 384.
 - 27) <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2352673423000136>.
 - 28) Cherney, M. (2020). Facebook has made hugely successful deals. Now it's starting a venture capital arm. Barron's. <https://www.barrons.com/articles/facebook-is-starting-its-own-venture-capital-arm-to-build-on-successes-like-instagram-and-whatsapp-51591903919>.
 - 29) Čini-sāz, Mā'ede, Moḥammadī, Omīd, and Ša'bānī, Qāsem (1401 SH/2022). Majrā-ye Ašl-e Šeḥḥat dar Mo'āmelāt bā Ta'kid bar Emkān-e Jarayān-e An dar Šobahāt-e Ḥokmiye [Application of the Principle of Validity in Transactions with Emphasis on Its Applicability in Jurisprudential Doubts]. Našriye-ye Tamaddon-e Ḥoqūqī [Journal of Legal Civilization], 5(10), pp. 339-358 [in Persian]. doi: 10.22034/lc.2022.144615.
 - 30) Cooiman, F. (2022). Imprinting the economy: The structural power of venture capital. Economy and Space, 56(2), 586-602.
 - 31) Dādmazī, Sayyed Mahdī and Ḥeydari A'zam (1397 SH/2018). Moṭāle'e-ye Taṭbiqī-ye Māhiyat-e Ja'āle dar Feqh-e Emāmīye, Ḥoqūq-e Īrān va Ġarb [Comparative Study of the Nature of Ja'āla in Imamiyyah Jurisprudence, Iranian and Western Law]. Našriye-ye Pažūheš-e Taṭbiqī-ye Ḥoqūq-e Eslām va Ġarb [Comparative Research Journal of Islamic and Western Law], No. 16, pp.

- 55-80 [in Persian]. doi: 10.22091/csiw.2019.1991.1194.
- 32) Darvishi, Bābak and Fiyāzī, Rūḥ Allāh (1391 SH/2012). Qarārdād-e Bay‘-e Motaqābel [Counter Purchase Contract]. Āmuzahā-ye Feqh-e Madanī [Teachings of Civil Jurisprudence], No. 6, pp. 89-114 [in Persian].
- 33) Dehni Tehrānī, Moḥammad Javād (1366 SH/1987). al-Mabāḥith al-Fiqhiyya fi Sharḥ al-Rauḍa al-Bahiyya (Vol. 11). Qom: Vejdānī [in Arabic].
- 34) Emāmī, Ḥasan (n.d.). Ḥuqūq-e Madanī [Civil Law] (vol. 2). Tehran: Islāmīya [in Persian].
- 35) Entezām, Seyyed Moḥammad (1396 SH/2017). Barrasī kārā‘i-ye "Ta‘rīf be Zātiyyāt" bā ta‘ammolī dar pīš-farz-hā-ye falsafī-ye ān [Efficiency of "Definition by Essences" with Reflection on Its Philosophical Premises]. Dufaslnāme-ye ‘Elmī-e Hastī va Šenākt [Journal of Being and Knowledge], 4 (7), pp. 21-40 [in Persian].
- 36) Eshqī, Nasīm and Colleagues (1395 SH/2016). Šenāsā‘i va Rotbehbandī-ye ‘Avāmel-e Mo‘asser bar Rahbarī-ye Kārāfarīnāneh dar Kasb-o-Kārḥā-ye Nowpā-ye Fintech [Identification and Ranking of Factors Affecting Entrepreneurial Leadership in Fintech Startups]. Moṭāle‘āt-e Raftarī dar Modīriyat [Behavioral Studies in Management], No. 13, pp. 31-43 [in Persian].
- 37) Eskinī, Rabi‘ā (1401 SH/2022). Ḥuqūq-e Tejārat Šerkat-hā-ye Tejārī [Commercial Companies' Trade Law] (vol. 2). Tehran: Sāzmān-e Moṭāla‘a va Tadvīn-e Kotob-e Dānešgāhī dar ‘Ulūm-e Islāmī va Ensānī [in Persian].
- 38) Eslāmī Bidgālī, Ġolāmrezā and Kāzemīān, Mahdī (1384 SH/2005). Tarāḥī-e olgū-ye šandūq-e sermāye-gozārī risk-pazīr bā tavajjoh be feqh-e emāmīya [Designing a Venture Capital Fund Model with Respect to Imāmī Jurisprudence]. Faslnāme-ye Taḥqīqāt-e Mālī [Journal of Financial Research], No. 20, pp. 3-26 [in Persian].
- 39) Farāhīdī, Khalīl ibn Aḥmad (1410 AH/1989). al-‘Ayn (vol. 4). Qom: Mu‘assasat Dār al-Hijra [in Arabic].
- 40) Fāzel Lankarānī, Moḥammad Javād (1396 SH/2017). Makāseb-e Moḥarrameh (Vol. 1). Qom: Markaz-e Feqhī-ye A‘imma-ye Aṭḥār (‘alayhem al-salām) [in Arabic].
- 41) Ferreira, R., & Pereira, P. (2021). A dynamic model for venture capitalists' entry-exit investment decisions. European Journal of Operational Research, 290(2), 779–789. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2020.08.017>.
- 42) Gonzalez, M. (2023). M12 ventures down a new path. Official Microsoft Blog. <https://blogs.microsoft.com/blog/2023/01/05/m12-ventures-down-a-new-path/>.
- 43) Gūdarzī, Siyāvash; and ‘Elmī Sūlā, Moḥammad Rezā (1394 SH/2015). Bāzkhānī-ye Feqhī-Ḥuqūqī-ye Sherkat-hā-ye A‘māl, Mofāwāzeh va Vujūh [A Jurisprudential-Legal Review of Companies of Actions, Negotiation, and Funds]. Nashriyeh-ye Āmūzeh-hā-ye Feqh-e Madanī [Journal of Civil Jurisprudential Teachings], Number 12, pp. 97–117 [in Persian].
- 44) Gūdarzī, Zahra; and Bāqerī, Maḥmūd (1396 SH/2017). Jāygāh-e Rahn-e Deyn dar Sar-māye-gozārī va Ta‘mīn-e Manābe‘-e Mālī bā Negāhī Ejmalī be Rahn-e

- Deyn dar Şan'at-e Naft [The Position of Pledge of Debt in Investment and Financial Resource Provision with a Brief Look at Pledge of Debt in the Oil Industry]. *Fasl-nāmeḥ-ye Taḥqīqāt-e Ḥuqūqī* [Journal of Legal Research], 80(20), pp. 43–64. doi:10.22034/jlr.2018.111885.1062 [in Persian].
- 45) Hāshimī Feyzābādī, Sayyid Maḥdī & Feyzābādī, Akram (1399 SH/2020). Ertebāt bayn-e Sahāmdārān-e Kontrūlī va Hamzamānī-ye Qeymat-e Sahām dar Būrs-e Orāq-e Bahādār-e Īrān [Relationship Between Controlling Shareholders and Stock Price Synchronicity in Iran's Stock Exchange]. *Moṭāla'āt-e Kārburdī dar 'Ulūm-e Modīriyat va Towse'e* [Applied Studies in Management Sciences and Development], No. 21, pp. 19–34 [in Persian].
 - 46) Hāshimī Nekū, Sayyid 'Alirezā & Sāzgārī Ardakānī, Sa'id (1395 SH/2016). Sarmāye-gozārī-ye Khatarpazīr az Nazariyye tā 'Amal [Venture Capital Investment from Theory to Practice]. Tehran: Sayyid 'Alirezā Hāshimī Nekū [in Persian].
 - 47) Hāshimī Shāhrūdī, Sayyid Maḥmūd (1382 AH/1963). *Farhang-e Fiqh Muṭābiq Mazhab Ahl al-Bayt ('alayhim al-salām)* [Jurisprudential Dictionary According to the School of Ahl al-Bayt] (Vol. 4). Qom: Mu'assasat Dā'irat al-Ma'ārif Fiqh-e Islāmī bar Mazhab Ahl al-Bayt ('alayhim al-salām) [in Arabic].
 - 48) Hāshimī Shāhrūdī, Sayyid Maḥmūd (1434 AH/2013). *Kitāb al-Shirkah*. Qom: Mu'assasat al-Fiqh wa Ma'ārif Ahl al-Bayt ('alayhim al-salām) [in Arabic].
 - 49) Ḥeydarī Sūrešjānī, Mehrnāz and Moḥammadī, Parastū (1394 SH/2015). 'Adam-e Ta'aron-e Eṭṭelā'ātī dar Sarmāye-dārī-ye Kaṭarpazīr; Ta'amolī dar Čahārčūb-e 'Aqd-e Šerkat wa Možāraba [Asymmetry of Information in Venture Capital Investment; A Reflection within the Framework of Partnership and Moḍāraba Contract]. *Fašlnāme-ye Eqtešād-e Eslāmī* [Islamic Economics Quarterly], 15(58), pp. 153-177 [in Persian].
 - 50) Ibn Abī Jumhūr, Muḥammad ben Zayn al-Dīn (1403 AH/1983). 'Awālī al-La'ālī al-'Azīziya fī al-Aḥādīth al-Dīniya (vol. 2). Qom: Mu'assasa Seyyed al-Shuhadā' ('alayhi al-salām) [in Arabic].
 - 51) Ibn Abī Jumhūr, Muḥammad ben Zayn al-Dīn (1405 AH/1985). 'Awālī al-La'ālī al-'Azīziya fī al-Aḥādīth al-Dīniya (vol. 3). Qom: Dār Seyyed al-Shuhadā' ('alayhi al-salām) li'l-Nashr [in Arabic].
 - 52) Ibn Bābawayh, Muḥammad ben 'Alī (1404 AH/1984). *Man lā yaḥḍuruhu al-faqīh* (vol. 3). Qom: Daftar Intiṣārāt Islāmī [in Arabic].
 - 53) Ibn Bābawayh, Muḥammad ben 'Alī (n.d.). 'Uyūn Akhbār al-Riḍā ('alayhi al-salām) (vol. 2). Tehran: Jahān [in Arabic].
 - 54) Ibn Ḥayūn, Nu'mān ben Muḥammad (1385 AH/1966). *Da'ā'im al-Islām* (vol. 2). Qom: Mu'assasa Āl al-Bayt ('alayhim al-salām) [in Arabic].
 - 55) Ibn Idrīs Ḥillī, Muḥammad ben Maṣṣūr ben Aḥmad (1410 AH/1989). *al-Sarā'ir al-Ḥawī li-Taḥrīr al-Fatāwī* (vol. 2). Qom: Daftar Intiṣārāt Islāmī [in Arabic].
 - 56) Ibn Maṣṣūr, Muḥammad ben Mukarram (n.d.). *Lisān al-'Arab* (vol. 5). Beirut: Dār al-Fikr [in Arabic].
 - 57) Īsā'i Tafarshī, Moḥammad (1379 SH/2000). *Mafhūm va Qalamrow-e Mādeh 200 Qānūn-e Tejārat 1311* [Concept and Scope of Article 200 of the 1311

- Commercial Code]. Našriye-ye Modarres 'Olūm-e Ensānī [Modarres Journal of Humanities], 14(4), pp. 39-62 [in Persian].
- 58) Ja'farī Kosrowābādī, Naṣrullāh and Šahīdī, Seyyed Mortazā (1394 SH/2015). Bāzpozūhī-ye feqhī-ḥuqūqī māhiyat-e orāq-e saḥam va qarārdād-e vāgozārī-e ān [Jurisprudential-Legal Reanalysis of the Nature of Shares and Their Transfer Contracts]. Taḥqīqāt-e Mālī-e Eslāmī [Islamic Financial Research], No. 9, pp. 37-64 [in Persian].
- 59) Jabal-'Āmelī, Moḥammad-Sa'id and Āzādegan Mehr, Māndānā (1389 SH/2010). Olgū-ye ḥemāyat az šeklgirī-ye šerkat-hā-ye enša'abī-ye dānešgāhī bā sāz-o-kār-e sermāye-gozārī-ye kaṭarpazīr; Moṭāle'-ye Moredī: Dānešgāh-e 'Elm va Šan'at-e Īrān [Support Model for the Formation of University Spin-off Companies Using Venture Capital Mechanism; Case Study: Iran University of Science and Technology]. Našriye-ye Siāsat-e 'Elm va Fannāvarī [Journal of Science and Technology Policy], 9 (1), pp. 15-28 [in Persian].
- 60) Ja'farī Langarūdī, Moḥammad Ja'far (1379 SH/2000). Majmū'e-ye Maḥšī-ye Qānūn-e Madanī [Annotated Collection of Civil Law]. Tehrān: Ganj-e Dāneš [in Persian].
- 61) Jalīlī, Maḥdī, Tabātabā'i, Sayyed Moḥammad Šādeq, and Moḥammadī, Meysam (1400 SH/2021). Taḥlīl-e Feqhī-Ḥuqūqī-ye Šeḥḥat yā 'Adam-e Šeḥḥat-e Šerkat-e Mofāwaḥa dar Feqh-e Maḍāheb-e Eslāmī [Jurisprudential-Legal Analysis of the Validity or Invalidity of Mofāwaḥa Partnership in Islamic Schools of Thought]. Našriye-ye Feqh-e Moqāran [Journal of Comparative Fiqh], 18, pp. 201-222 [in Persian].
- 62) Jorjānī, 'Alī ben Moḥammad (1370 AH/1951). Ketāb al-Ta'rifāt. Tehran: Nāṣer Kosrow [in Arabic].
- 63) Jouaber-Snoussi, K., & Mehri, M. (2012). Agency problems in venture capital contracts: Islamic profit-sharing ratio as a screening device. Manuscript, 1-33.
- 64) Kaplan, S., & Strömberg, P. (2002). Financial theory meets the real world: An empirical analysis of venture capital contracts. Review of Economic Studies, 70(2), 81-315. <https://doi.org/10.1111/1467-937X.00210>.
- 65) Kārdān, Behzād; Šāleḥī, Maḥdī; and Kalāteh, Ḥosseīn (1395 SH/2016). Rabṭeh-ye Bayn-e Ezhār-e Naẓar-e Ḥesābras, Aqlām-e Ta'ahodī Ekhtiārī va Risk-e Mālī [The Relationship Between Auditor's Opinion, Discretionary Accruals, and Financial Risk]. Pizhūhesh-hā-ye Ḥesābdārī Mālī va Ḥesābrasī [Financial Accounting and Auditing Research], Number 31, pp. 111-125 [in Persian].
- 66) Kātūziān, Nāṣir (1368 SH/1989). Ḥuqūq-e Madanī ('Uqūd-e Ma'in) (vol. 2) [Civil Law (Specific Contracts) (vol. 2)]. Tehran: Ganj-e Dānish [in Persian].
- 67) Khomeīnī, Rūḥ Allāh (1392 SHa/2013). Taḥrīr al-Wasīla (Vol. 1). Tehrān: Mu'assasa-ye Tanzīm va Nashr-e Āsār-e Imām Khomeīnī (raḥmat Allāh 'alayh) [in Arabic].
- 68) Khomeīnī, Rūḥ Allāh (1392 SHb/2013). Kitāb al-Bay' (Vol. 2). Tehrān: Mu'assasa-ye Tanzīm va Nashr-e Āsār-e Imām Khomeīnī (raḥmat Allāh 'alayh) [in Arabic].
- 69) Kīdārī, Quṭb al-Dīn Muḥammad ibn Ḥusayn (1416 AH/1995). Iṣbāḥ al-Shī'a bi-

- Miṣbāḥ al-Sharī‘ Qom: Mu‘assasat Imām Ṣādiq (‘alayhi al-salām) [in Arabic].
- 70) Kūper, Eskāt (1399 SH/2020). Sar-māye-gozārī Khaṭarpazīr; Rāzhā-ye Jāddeh-ye Sandhīl [Venture Capital; Secrets of Sand Hill Road] (Vāḥid Fakhr, translator). Tehran: Novin-e Tose‘eh [in Persian].
- 71) Majlisī, Muḥammad Taqī ibn Maqṣūd ‘Alī (1406 AH/1986). Rawḍat al-Muttaqīn fi Sharḥ Man Lā Yaḥḍuruhu al-Faqīh (vol. 7). Iran: Bonyād Farhang-e Eslāmī Kūshānpūr [in Arabic].
- 72) Megginson, W. (2005). Toward a global model of venture capital. *Journal of Applied Corporate Finance*, 16(1), 89-107. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6622.2005.tb00522.x>.
- 73) Metrick, A., & Yasuda, A. (2021). *Venture capital & finance of innovation* (3rd ed.). India: Lise Johnson.
- 74) Metrick, A., & Yasuda, A. (2021). *Venture capital & finance of innovation* (3rd ed.). India: Lise Johnson.
- 75) Metrik, Andrew; and Yāsūdā, Iyako (1391 SH/2012). Sar-māye-gozārī-ye Mokhāṭareh-Āmīz va Ta‘mīn-e Mālī-ye No‘āvarī [Venture Capital and the Finance of Innovation] (Rezā Jamālī and Fardīs Ṣamsāmī, translators). Tehran: Beh Āvarān [in Persian].
- 76) Mīrzā-ye Qummī, Abū al-Qāsim ibn Muḥammad Ḥasan (1371 SH/1992). *Jāme‘ al-Shattāt* (vol. 3). Tehran: Keyhān [in Arabic].
- 77) Morrowaj, Ḥosein (1379 SH/2000). Eṣṭelāḥāt-e Feqhī Shāmel 6500 Vāzheh va Eṣṭelāḥ-e Feqhī az Ṭahārat tā Dīyāt [Jurisprudential Terms Including 6500 Words and Jurisprudential Terms from Purity to Blood Money]. Qom: Bakhshāyesh [in Persian].
- 78) Muḥaqqiq Karkī, ‘Alī ibn Ḥusayn (1409 AH/1988). *Rasā’il al-Muḥaqqiq al-Karkī* (vol. 1). Qom: Intishārāt Āyatullāh al-‘Uzmā Mar‘ashī Najafī (rahmatullāh ‘alayh) [in Arabic].
- 79) Muḥaqqiq Karkī, ‘Alī ibn Ḥusayn (1414 AH/1993). *Jāmi‘ al-Maqāṣid fi Sharḥ al-Qawā’id* (vol. 8). Qom: Mu‘assasat Āl al-Bayt (‘alayhim al-salām) [in Arabic].
- 80) Mūsaviyān, Sayyed ‘Abbās; Ḥasanzādeh Sarvestānī, Ḥossein; and Nikūmarām, Hāshem (1393 SH/2014). *Taḥlīl-e Sahām-e ‘Ādī-ye Sherkat-hā-ye Pazīrafteh Shodeh dar Būrs-e Orāq-e Bahādār-e Tehrān dar Jāygāh-e Mabyū‘ dar ‘Aqd-e Bay‘ bar Asās-e Feqh-e Imāmīyeh* [Analysis of Ordinary Shares of Companies Listed on Tehran Stock Exchange as Sale Subject in Sale Contract Based on Imamiyyah Jurisprudence]. *Nashriyeh Taḥqīqāt-e Mālī Eslāmī* [Journal of Islamic Financial Research], 7, pp. 5-44 [in Persian].
- 81) Muṣṭafā, Ibrāhīm (1989 AD). *al-Mu‘jam al-Wasīṭ* (vol. 2). Istanbul: Dār al-Da‘wah [in Arabic].
- 82) Muṣṭafavī, Muḥammad Kāzīm (1421 AH/2000). *al-Qawā’id al-Fiqhiyya*. Qom: Daftar-e Intishārāt-e Eslāmī, Jāme‘eh Modarresīn Ḥowzeh ‘Elmiyeh Qom [in Arabic].
- 83) Na‘amati Kalakānī, Nāzanīn (1398 SH/2019). *Moṭāla‘e-ye Taṭbīqī-ye Sar-māye-gozārī-ye Khatarpazīr dar Ḥuqūq-e Englestān va Īrān* [Comparative Study of

- Venture Capital Investment in English and Iranian Law]. (Master's thesis). Available from Ganj, Iran Scientific Information Database [in Persian].
- 84) Nād'alī, Negīn (1398 SH/2019). Tavāfoqnāmeḥ-ye Sahām-dārān dar Sar-māye-gozārī-ye Khaṭarpazīr [Shareholders' Agreement in Venture Capital Investment] (Master's thesis). Retrieved from Ganj, Iran Scientific Information Database [in Persian].
- 85) Najafī Kāshif al-Ghiṭā', Muḥammad ibn 'Alī ibn Muḥammad Riḍā (1359 AH/1940). Taḥrīr al-Majalla (vol. 2). Najaf: Maktabat al-Murtaḍawīyya [in Arabic].
- 86) Najafī, Muḥammad Ḥasan (1404 AH/1984). Jawāhir al-Kalām fī Sharḥ Sharā'i al-Islām (vol. 26). Beirut: Dār Iḥyā' al-Turāth al-'Arabī [in Arabic].
- 87) Najafī, Muḥammad Ḥasan (n.d.). Jawāhir al-Kalām (Old Edition) (vols. 22 and 24). Beirut: Dār Iḥyā' al-Turāth al-'Arabī [in Arabic].
- 88) Narāqī, Mullā Aḥmad (1408 AH/1988). 'Awā'id al-Ayyām (Vol. 1). Qom: Maktabat Basīratī [in Arabic].
- 89) Nūrī, Ḥusayn ibn Muḥammad Taqī (1408 AH/1988). Mustadrak al-Wasā'il (Vol. 13). Beirut: Mu'assasat Āl al-Bayt ('alayhim al-salām) li Iḥyā' al-Turāth [in Arabic].
- 90) (1996). Venture capital and innovation. Paris, France: OECD Publishing.
- 91) (1996). Venture capital and innovation. Paris, France: OECD Publishing.
- 92) (2021). Venture capital investments in artificial intelligence. Paris, France: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264354626-en>.
- 93) (2021). Venture capital investments in artificial intelligence. Paris, France: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264354626-en>.
- 94) Oxford Learners' Dictionaries. (2023). Venture capital. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/venture-capital?q=Venture+capital>.
- 95) Pearce, S., & Barnes, S. (2006). Raising venture capital. Chichester, England: John Wiley & Sons.
- 96) Pearce, S., & Barnes, S. (2006). Raising venture capital. Chichester, England: John Wiley & Sons.
- 97) Rafi'i, Parvāneh (1399 SH/2020). Māhīyat-e Ḥoqūqī-ye Qarārdādāhā-ye Tejārī-sāzī-ye Dārā'i-ye Fekrī bā Tamarkoz bar Sarmāye-dārī-ye Kaṭarpazī [Legal Nature of Intellectual Property Commercialization Contracts with a Focus on Venture Capital Investment] (Master's Thesis). Available at Ganj, Iranian Scientific Information Database [in Persian].
- 98) Šafā'i, Sayyed Ḥoseyn (1391 SH/2012). Negāhi Dīgar be Zābeṭeh-ye Kefāyat-e 'Elm-e Ejmālī dar "Mowred-e Mo'āmele"; Tafsīr-e Mādeh-ye 216 Qānūn-e Madanī bar Mabnā-ye Qā'edah-ye Gharar [Another Look at the Criterion of Sufficiency of General Knowledge in "Subject of Transaction"; Interpretation of Article 216 of the Civil Code Based on the Principle of Gharar]. Taḥqīqāt-e Ḥoqūqī [Legal Research], No. 59, pp. 41-61 [in Persian].
- 99) Šahīdī, Mahdī (1401 SH/2022). Ḥuqūq-e Madanī 6 [Civil Law 6]. Tehrān: Majd

- [in Persian].
- 100) Sayfī, ‘Alī Akbar (1425 AH/2004). *Mabānī al-Fiqh al-Fi’āl fi al-Qawā‘id al-Fiqhiyya al-Asāsiyya* (Vol. 1). Qom: Daftar al-Intishārāt al-Islāmī, affiliated with Jāmi‘a Mudarrisīn Ḥawza ‘Ilmiyya Qom [in Arabic].
 - 101) Soltānī, Moḥammad and A’ẓampūr, Moḥammad Ṭāher (1398 SH/2019). *Tavāfoqāt-e Kontrol dar Qarārdādihā-ye Sarmāye-gozārī-ye Khaṭarpazīr* [Control Agreements in Venture Capital Contracts]. *Našriye-ye Taḥqīqāt-e Ḥoqūqī* [Journal of Legal Research], 88(22), pp. 201-228. doi: 10.29252/lawresearch.22.88.201 [in Persian].
 - 102) Ṭabāṭabā’ī, Sayyed Moḥammad Ḥosayn (1378 SH/1999). *Tarjomeh-ye Tafsīr al-Mizān* [Translation of Tafsīr al-Mizān] (Translated by Moḥammad Bāqer Mūsavi) (Vol. 2). Qom: Daftar-e Intishārāt-e Eslāmī, affiliated with Jāme‘a-ye Modarresīn Ḥawze-ye ‘Elmiye Qom [in Persian].
 - 103) Ṭāherī, Ḥabīb Allāh (1418 AH/1997). *Ḥuqūq-e Madanī* (Vol. 4) [Civil Law]. Qom: Daftar al-Intishārāt al-Islāmī, affiliated with Jāmi‘a Mudarrisīn Ḥawza ‘Ilmiyya Qom [in Persian].
 - 104) Ṭūsī, Muḥammad ibn al-Ḥasan (1363 SH/1984). *al-Istibṣār fimā Ikhtalafa min al-Akḥbār* (Vol. 3). Tehrān: Dār al-Kutub al-Islāmiyya [in Arabic].
 - 105) Tykvová, T. (2007). What do economists tell us about venture capital contracts? *Journal of Economic Surveys*, 21(1), 65–89. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2007.00502.x>.
 - 106) Tykvová, T. (2007). What do economists tell us about venture capital contracts? *Journal of Economic Surveys*, 21(1), 65–89. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2007.00502.x>.
 - 107) Valaviyūn, Rezā & Najafzādeh, ‘Alī (1401 SH/2022). *Taḥlīl-e Feqhī-Ḥuqūqī-ye ‘Aqd-e Sherkat-e Madanī bā Ta’kīd bar Khelā’-hā va Žarūrat-hā* [Jurisprudential-Legal Analysis of Civil Partnership Contract with Emphasis on Gaps and Necessities]. *Pazhūhesh-e Ḥuqūq-e Khuṣūṣī* [Private Law Research], No. 39, pp. 103–142. doi: 10.22054/jplr.2023.61630.2584 [in Persian].
 - 108) Yazdī, Muḥammad Kāẓim ibn ‘Abd al-‘Azīm (1392 SH/2013). *al-‘Urwat al-Wuthqā* (Vol. 2). Tehrān: Mu’assasat Tanzīm wa Nashr Āthār-e Imām Khomeinī (raḥmatullāh ‘alayh) [in Arabic].
 - 109) Zeisberger, Claudia, Prah, Michael, and White, Bowen (1400 SH/2021). *Sarmāye-dārī-ye Koṣūṣī az Sarmāye-dārī-ye Khaṭarpazīr tā Tamallok* [Private Investment from Venture Capital to Acquisition] (Dāvūd Dāneš-Ja’farī, Amīr Ḥoseyn Jahānī Kiyā, and Fā’eze al-Sādāt Sajādīān, Translators). Tehrān: Nūr-e ‘Ilm [in Persian].